

ЗВІТ
щодо інструментів стимулювання зеленої
модернізації промислових підприємств в
країнах ЄС та в Україні

Київ, 2020

Зміст

Резюме звіту та рекомендації	3
I Економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в країнах ЄС: законодавче регулювання та практики впровадження	11
1. Державна допомога	11
2. Екологічне оподаткування	28
II Економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в Україні: законодавче регулювання та практики впровадження	44
1. Нормативні передумови до зеленої модернізації	44
2. Державна допомога	46
3. Екологічний податок	52
Бібліографія	66
Додаток 1 Приклади надання державної допомоги у країнах ЄС	71
Додаток 2 Видатки ЄС на охорону навколишнього середовища	75
Додаток 3 Огляд законопроектів, якими пропонується внесення змін, спрямованих на реформування екологічного податку (zareєстрованих у Верховній Раді України станом на листопад 2020 р.)	77

РЕЗЮМЕ ЗВІТУ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Технологічна модернізація і трансформація промисловості в більш екологічну та ресурсоефективну, з мінімальним вилученням первинних ресурсів, низькими рівнями викидів і відходами забруднювальних речовин є ключовим компонентом політики «зеленого» зростання. «Зелена» індустрія або «зелені» сектори економіки покликані впроваджувати нові джерела зростання, пов'язані з ефективним використанням природних ресурсів та чистих технологій, в екологічну продукцію і послуги, а, відповідно, у прибутки самих підприємств. Упровадження екологічних технологій у практику роботи українських підприємств поряд з інструментарієм ресурсоефективного та більш чистого виробництва дозволить забезпечити істотне підвищення продуктивності праці та рентабельності при зменшенні витрат енергії, матеріалів, а отже, і негативного впливу на забруднення довкілля.

Промисловість є одним з ключових секторів економіки, які потребують запровадження нових підходів до забезпечення економічного зростання для мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище та навантаження на базу природних ресурсів.

Економічне стимулювання є складником економічного механізму державного екологічного управління. Усі економічні регулятори, торкаючись майнових інтересів виробників та природокористувачів, сприяють розумінню залежності між економічною користю і дотриманням екологічних вимог.

Проведення екологічної модернізації вимагає від підприємств значних інвестицій. Країни ЄС для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері екології та запровадження новітніх технологій у виробництво для запобігання негативному впливу на довкілля використовують різні форми державної допомоги (податкові пільги, зниження податків, пільгові позики, пряме фінансування екологічних проектів (гранти), субсидії, ін.) та екологічні податки.

У той час, в Україні, недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом названо одними з першопричин екологічних проблем.

Багато з країн ЄС сьогодні розглядають зміни у своїй політиці щодо екологічного оподаткування. Тема є досить актуальною і для України, адже сучасна система екологічних зборів та ефективність їх використання викликає занепокоєння як у громадськості, так і в представників бізнесу.

Основною перевагою екологічного оподаткування є мотивація забруднювачів зменшувати рівень забруднення довкілля та вплив на зміну поведінки споживача (стимулювальне оподаткування). Оскільки сукупний ефект від застосування екологічних податків і платежів (зборів) залежить від показників екологічної результативності платника, такі інструменти можуть мати потужну стимулювальну дію.

Ефективність екологічного оподаткування може вплинути на зменшення обсягу забруднення, сприятиме пошукам екологічних рішень у виробництві, формуванню екологічної свідомості та ринку (сектору) екологічних товарів та

послуг¹.

В ЄС існує ряд інструментів на базі екологічних податків, які дозволяють фінансувати природоохоронні заходи. Надходження від екологічного податку спрямовують на видачу природоохоронних грантів і пільгових кредитів; створюються податкові знижки та спеціалізовані фонди. Також фонди ЄС активно беруть участь у фінансуванні декарбонізації.

У країнах ЄС застосовують близько 500 різновидів екологічних податків, зокрема: податок за забруднення води (Данія, Чехія, Словенія), податок за викиди вуглекислого газу (Данія, Норвегія, Франція, Фінляндія, Словенія), податок/плата за викиди в атмосферу (Чехія, Франція, Польща), податок на теплові викиди (Данія), податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини (Данія, Норвегія, Швеція, Чехія, Франція, Німеччина, Латвія, Польща), податок на упаковку (скло, метал, пластик) (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія), податок за споживання енергії (Данія, Швеція, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія), збір за захист навколишнього середовища (Великобританія, Швеція).

Екологічні податки в країнах ЄС виконують як фіскальну функцію, так і стимулюючу, що сприяє впровадженню екологічної політики. Наприклад, податок на зміну клімату у Великобританії сприяв зниженню обсягу викидів парникових газів на 6-8%; податок на викиди оксидів сірки та у Швеції скоротили викиди на 15-20% за 4 роки після введення податку; податок на викиди двоокису вуглецю у Норвегії знизився викиди на 3-4%; оподаткування токсичних відходів у Німеччині дозволило знизити обсяги таких відходів на 15% за 3 роки після введення податку; різні податки на транспорт у всіх європейських країнах підняли податкові надходження від загальних сум зібраних податків, наприклад в Італії – на 4,5%, в Ірландії – на 10,2%.

Країнами ЄС широко використовується практика застосування підвищених ставок за понадлімітне забруднення, крім того, деякими з них встановлено не лише коефіцієнти кратності за таке забруднення, а й взагалі оподаткування здійснюється за прогресивною шкалою: чим більше викидів, тим вища ставка екологічного податку.

Водночас, досвід країн ЄС свідчить про те, що підвищення ставок екологічного податку не завжди є ефективним й має супроводжуватися одночасним запровадженням інструментів підтримки, яка б стимулювала впроваджувати заходи для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

У деяких країнах ЄС ріст екологічних податків здійснювався з одночасним зниженням інших податків, зокрема податків на оплату праці, майнових податків, ПДВ, тощо, з метою збереження загального рівня

---

¹ Сектор екологічних товарів та послуг – діяльність щодо вироблення товарів та послуг для оцінки, попередження, обмеження, мінімізації або усунення екологічної шкоди для води, повітря та ґрунту, а також проблем, пов'язаних з відходами, шумом та екологічними системами. Це включає в себе більш чисті технології, товари та послуги, які знижують ризик для навколишнього середовища та мінімізують забруднення навколишнього середовища та використання ресурсів». (OECD/EUROSTAT. The Environmental Goods and Services Industry: Manual for Data Collection and Analysis. Published by: OECD Publishing Eurostat – 1999. https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/EPEA/EnvIndustry_Manual_for_data_collection.PDF)

фіскального навантаження без змін та збереження конкурентоспроможності національних підприємств.

В Україні, на відміну від країн ЄС, екологічний податок є неефективним, виконує лише фіскальну функцію та не сприяє зменшенню негативного впливу підприємств-забруднювачів на довкілля. Інструмент державної допомоги знаходиться на стадії становлення й, поки, що відсутнє нормативне підґрунтя для належного його застосування у сфері захисту навколишнього середовища. Інструменти стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища, визначені Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» мають більше декларативний характер.

Загалом, до основних недоліків в економічних інструментах, які стримують до застосування для стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в Україні, можна віднести:

- недоформованість законодавства у сфері державної допомоги на захист навколишнього середовища;
- невідповідністю чинного бюджетного законодавства України діючим нормам Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» щодо обов'язкового формування спеціального фонду за рахунок частини надходжень від екологічного податку;
- недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів;
- нецільове використання коштів екологічного податку;
- фінансування природоохоронних заходів за залишковим принципом, тощо.

З метою зміни ситуації, враховуючи досвід країн ЄС, в Україні необхідно:

- завершити процес формування законодавства у сфері державної допомоги на захист навколишнього середовища;
- реформувати систему екологічного оподаткування, в т.ч. з метою наближення до системи оподаткування, визначеної у acquis ЄС, відповідно до Угоди про Асоціацію;
- ставки екологічного податку мають встановлюватися на рівні, який забезпечував би зменшення викидів / скидів у навколишнє природне середовище та утворення відходів, й одночасно не пригнічував би економічну активність в Україні, тобто бути співрозмірними шкоді, яка завдається навколишньому природному середовищу, впливу на суб'єктів господарювання, зокрема, можливість їх сплачувати податок у збільшеному розмірі та спроможність за таких умов здійснити екологічну модернізацію;
- передбачити диференціацію ставок екологічного податку за перевищення встановлених дозвільних норм викидів / скидів / обсягів утворення відходів, з метою стимулювання суб'єктів господарювання дотримуватися встановлених дозвільних норм й проводити реконструкцію та модернізацію;
- закріпити спеціальне спрямування екологічного податку та цільове використання коштів, які надходять від екологічного податку, для здійснення заходів на захист навколишнього природного середовища;

- створити спеціальний фонд у формі юридичної особи публічного права – державну установу «Фонд з охорони довкілля», метою якої має стати впровадження інструментів стимулювання і підтримки здійснення природоохоронних заходів, у т.ч. заходів, спрямованих на екологічну реконструкцію / модернізацію / технічне переоснащення промислових підприємств, підтримки ініціатив щодо охорони довкілля, впровадження *acquis communautaire* ЄС, забезпечення дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля.

План дій
щодо стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в Україні

Захід	Заінтересовані особи	Особливості реалізації
I. Реформування системи екологічного оподаткування		
<p>1. Внесення змін до Податкового кодексу України щодо структури та бази екологічного податку (<i>Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо екологічного податку»</i>)</p>	<p>Міндовкілля Мінфін КМУ / Народні депутати</p>	<p>Законопроект має передбачати зміни, якими: а) будуть впроваджуватися такі категорії / види екологічного податку відповідно до підходу ЄС: - податки на забруднення (<i>за викиди, скиди, відходи</i>), - податки на ресурси (<i>плата за використання ресурсів</i>), - енергетичні податки, - транспортні податки, з відповідними базами оподаткування, враховуючи зобов'язання України щодо наближення до структури оподаткування, визначеної у <i>acquis</i> ЄС, відповідно до Додатка XXVIII до Угоди про Асоціацію (стаття 353 Угоди); б) буде встановлена диференціація ставок екологічного податку за перевищення встановлених дозвільних норм викидів / скидів / обсягів утворення відходів</p>
II. Впровадження в Україні поняття «екологічних товарів і послуг» та статистичної звітності в секторі екологічних товарів та послуг.		

Реформування звітності по екологічних податках		
1. Розроблення та прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку ринку екологічних товарів, послуг та технологій»	Міндовкілля Народні депутати	Законопроект має включати зміни до законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про інноваційну діяльність» щодо екологічних товарів та послуг, еко-інновацій
2. Внесення доповнень до Програми розвитку державної статистики до 2023 року щодо імплементації Регламенту ЄС № 691/2011 в частині щодо звітності в секторі екологічних товарів та послуг та звітності по екологічних податках	Держстат	Пропонується доповнити Програму розвитку державної статистики до 2023 року заходами щодо імплементації Регламенту ЄС №691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків в частині щодо звітності в секторі екологічних товарів та послуг та звітності по екологічних податках
3. Затвердження відповідних методологічних положень зі складання звітності в секторі екологічних товарів та послуг та методологічних положень зі складання звітності по екологічних податках	Держстат Міндовкілля	Мають бути визначені методи та правила складання звітності в секторі екологічних товарів та послуг та звітності по екологічних податках з урахуванням керівництв та настанов Євростату
III. Забезпечення доступності фінансової підтримки охорони довкілля		
1. Внесення змін до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)	Міндовкілля Мінфін КМУ / Народні депутати	Законопроект має передбачати зміни щодо спеціального спрямування та цільового використання коштів, які надходять від сплати екологічного податку. Зокрема, кошти від сплати екологічного податку та штрафних санкцій за порушення у сфері охорони довкілля 100 % (за винятком коштів за утворення радіоактивних відходів) спрямовуються до спеціального державного фонду — Фонду з

		охорони довкілля
2. Внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 №1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»	Міндовкілля Мінфін КМУ	Перегляд переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, в т.ч. приведення у відповідність із законодавством у сфері державної допомоги
<i>Створення державної установи «Фонд з охорони довкілля»</i>		
3. Розроблення та прийняття законопроекту «Про Фонд з охорони довкілля»	Міндовкілля КМУ / Народні депутати	Проект Закону має визначати правові, економічні та організаційні засади утворення та діяльності Фонду. Мета Фонду — впровадження інструментів стимулювання і підтримки здійснення природоохоронних заходів, в т.ч. заходів, спрямованих на екологічну реконструкцію / модернізацію / технічне переоснащення промислових підприємств, підтримки ініціатив щодо охорони довкілля, впровадження acquis communautaire ЄС, забезпечення дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля
4. Розроблення проекту Статуту державної установи «Фонд з охорони довкілля»	Міндовкілля	
5. Розроблення та прийняття постанови КМУ «Про утворення державної установи «Фонд з охорони довкілля»	Міндовкілля КМУ	Проект постанови має включати положення щодо: 1) утворення державної установи «Фонд з охорони довкілля»; 2) затвердження статуту Фонду; 3) уповноваження Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на здійснення дій, пов'язаних з утворенням та

		реєстрацією Фонду; 4) покладення зобов'язань на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України щодо: а) забезпечення розміщення Фонду; б) призначення в.о. директора Фонду до обрання та призначення у порядку, визначеному Наглядовою радою Фонду згідно із Статутом, затвердженим постановою, директора Фонду
6. Розроблення та затвердження Положення про Наглядову раду державної установи «Фонд з охорони довкілля»	Міндовкілля КМУ	Наглядова рада — найвищий орган управління Фонду, який здійснює захист прав засновника, кредиторів, донорів та кінцевих бенефіціарів Фонду, забезпечує виконання цілей Фонду та здійснює нагляд за управлінням Фондом
7. Призначення директора Фонду, формування керівних органів управління	Міндовкілля	Керівні органи правління: наглядова рада, дирекція
8. Державна реєстрація державної установи «Фонд з охорони довкілля» відповідно до законодавства у сфері державної реєстрації юридичних осіб	Фонд з охорони довкілля	
9. Розроблення та прийняття програм підтримки та іншої внутрішньої документації Фонду, пов'язаної з наданням фінансової підтримки	Фонд з охорони довкілля	Для надання підтримки суб'єктам господарювання Фонд визначає відповідні програми, які затверджуються рішенням Наглядової ради. У Програмах визначаються: мета, завдання, показники результативності та ефективності програми, її джерела фінансування; вимоги до заявників / бенефіціарів; умови надання підтримки; відповідальності заявників / бенефіціарів; верифікації, моніторингу та перевірки якості

		програми, тощо
IV. Впровадження інструменту державної допомоги на захист довкілля:		
1. Прийняття Закону України «Про внесення змін до статті 30 Податкового кодексу України щодо приведення його у відповідність із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»	АМКУ КМУ / Народні депутати	Забезпечення відповідності податкового законодавства та законодавства у сфері державної допомоги
2. Привести Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» у відповідність з законодавством у сфері державної допомоги	АМКУ Міндовкілля КМУ / Народні депутати	Проект Закону України «Про внесення змін до Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» має включати положення, які приведуть його у відповідність із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»
3. Прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища»	АМКУ Міндовкілля КМУ	Визначення критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища

I. Економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в країнах ЄС²: законодавче регулювання та практики впровадження

1. Державна допомога

Державна допомога, як правовий інститут, була офіційно введена до права ЄС Римським договором, підписаним 25 березня 1957 р.

Насьогодні, законодавство ЄС у сфері державної допомоги ґрунтується на положеннях статей 107 – 109 секції 2 глави 1 розділу II Договору про функціонування Європейського Союзу³ (далі – ДФЄС). Інститут державної допомоги став складовою частиною всіх програмних стратегічних документів розвитку ЄС.

Політика ЄС у сфері державної допомоги розглядається як інструмент заохочення підприємств до вирішення таких проблем у сфері охорони довкілля за нездатності ринку самостійно їх здолати, як:

- розповсюдження використання «зелених» технологій, зниження обсягів викидів вуглекислого газу та підтримку переходу до ресурсоефективної та низьковуглецевої економіки;

- зменшення негативного впливу енергетичних галузей на довкілля, підвищення використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, та зниженні залежності від імпортованих корисних копалин;

- підвищення рівня конкуренції в енергетичному секторі з метою встановлення сталих та прийнятних цін для кінцевих споживачів.

У свою чергу, контроль за наданням державної допомоги є важливим інструментом стимулювання охорони довкілля та вирішення проблем зміни клімату, що також є важливою ціллю енергетичної політики ЄС. Наприклад, чинні норми передбачають чітку вимогу щодо обов'язкового екологічного компоненту політики надання державної допомоги в сфері енергетики (наприклад, спрямованість на сприяння зниженню викидів CO₂, використанню відновлюваної енергії тощо).

Положення ДФЄС встановлюють принцип заборони державної допомоги внаслідок її неналежного або недопустимого впливу на конкуренцію та торгівлю, та водночас, визначає випадки, коли державна допомога вважається допустимою.

Випадки та принципи оцінювання допустимості державної допомоги на охорону довкілля визначені у Настановах щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвиток енергетики на 2014 — 2020 роки (Повідомлення комісії (2014/С 200/01))⁴. Дані Настанови прийняті на заміну Керівництва з державної

---

² У Звіті враховано також досвід Великобританії, незважаючи на її вихід з ЄС, та деяких інших країн, які не є членами ЄС.

³https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

⁴<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29> (англ.)

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-14#n189 (укр.)

допомоги у сфері охорони навколишнього середовища 2008 р. й застосовуються з 01.07.2014 р. до 31.12.2021 р. (термін дії було продовжено згідно з Регламентом Комісії (ЄС) 2020/972 від 2 липня 2020 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1407/2013 щодо його продовження та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 651/2014 щодо його продовження та відповідних коригувань⁵ та Повідомленням Комісії (2020/С 224/02)⁶.

Згідно з Настановами сумісною з внутрішнім ринком за певних умов⁷ може бути така державна допомога у сфері довкілля й енергетики:

- допомога на вихід за межі стандартів Союзу або підвищення рівня охорони довкілля за відсутності стандартів⁸ Союзу (у тому числі на придбання нових транспортних засобів);

- допомога на завчасну адаптацію до майбутніх стандартів Союзу;

- допомога на екологічні дослідження;

- допомога на рекультивацію забруднених ділянок;

- допомога на виробництво енергії з відновлюваних джерел;

- допомога на заходи з енергоефективності, у тому числі когенерації і централізованого тепло- і холодопостачання;

- допомога на заходи з ресурсоефективності, зокрема, на управління відходами;

- допомога на уловлювання, транспортування і зберігання CO₂, у тому числі окремі елементи ланцюга уловлювання та зберігання вуглецю;

- допомога у формі зниження ставок екологічних податків або звільнення від них;

- допомога у формі зменшення фінансової підтримки на виробництво електроенергії з відновлюваних джерел;

- допомога на розвиток енергетичної інфраструктури;

- допомога на заходи із забезпечення адекватності генерувальних ресурсів;

- допомога у формі торгівлі квотами на викиди;

- допомога на переміщення підприємств (переміщення підприємств, які є джерелом серйозного забруднення, до місцевостей, в яких таке забруднення матиме менш руйнівний вплив, що скоротить зовнішні витрати).

---

⁵<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R0972>

⁶<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0708%2801%29>

⁷Державну допомогу, яку надають для цілей охорони довкілля і розвитку енергетики, вважають сумісною з внутрішнім ринком, якщо на основі загальних принципів оцінювання, наведених у Настановах щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвитку енергетики на 2014 — 2020 роки, це збільшить внесок у досягнення цілей охорони довкілля й енергетики Союзу і не спричинить негативного впливу на умови торгівлі мірою, що суперечить спільним інтересам. При цьому мають враховуватися специфічні труднощі підтримуваних регіонів.

⁸Під стандартами Союзу у Настановах розуміються:

а) обов'язковий стандарт Союзу, що встановлює рівні, яких повинні досягти окремі підприємства у сфері охорони довкілля або

б) зобов'язання щодо використання найкращих доступних технологій («НДТ») і забезпечення неперевищення рівнів викидів забруднюючих речовин у разі застосування НДТ відповідно до Директиви 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (комплексне запобігання забрудненню та контроль за ним); у разі, якщо рівні пов'язаних з НДТ викидів визначено в імплементаційних актах, ухвалених відповідно до Директиви 2010/75/ЄС; якщо такі рівні виражено в межах діапазону - застосовують межу, за якої вперше досягнуто НДТ.

Державна допомога визнається допустимою (сумісною з внутрішнім ринком) лише в разі відповідності кожному з наведених у Таблиці 1 критеріїв.

Таблиця 1. – Критерії допустимості державної допомоги

Критерій допустимості державної допомоги	Роз'яснення щодо критерію допустимості державної допомоги
1) Сприяння чітко визначеній меті, що становить спільний інтерес	<p>Інструмент державної допомоги спрямовано на досягнення мети, що становить спільний інтерес.</p> <p>Так, загальною метою допомоги на охорону довкілля в ЄС визначено підвищення рівня охорони довкілля порівняно з рівнем, що його можна досягти за відсутності допомоги. Зокрема, стратегія «Європа-2020» встановила цілі сталого зростання для підтримки переходу до ресурсоефективної і конкурентної низьковуглецевої економіки. Низьковуглецева економіка зі значною часткою перемінної енергії з відновлюваних джерел потребує коригування енергосистеми, зокрема, значних інвестицій в енергомережі⁹. Держави-члени, що мають намір надати допомогу на охорону довкілля, повинні чітко визначити мету, якої вони прагнуть досягти, і пояснити, яким чином така допомога сприятиме досягненню цієї мети. Запроваджуючи інструмент, що його співфінансують Європейські структурно-інвестиційні фонди, держави-члени можуть спиратися на логіку відповідних операційних програм у визначенні екологічних або енергетичних цілей, досягнення яких вони прагнуть.</p>
2) Необхідність державного втручання	<p>Інструмент державної допомоги спрямовано на ситуацію, коли результатом надання допомоги може стати суттєве покращення, якого ринок не може досягти самостійно, наприклад, шляхом усунення чітко визначеної неспроможності ринку.</p> <p>Проте, саме лише існування неспроможностей ринку у певному контексті не є достатнім щоб обґрунтувати втручання з боку держави. Державна допомога може</p>

⁹ COM(2011)112 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0112>

COM/2011/0571 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Roadmap to a Resource Efficient Europe - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0571>

	<p>бути спрямована лише на залишкову неспроможність ринку, тобто таку неспроможність ринку, яку ще не було виправлено такими іншими політиками й інструментами. Наприклад такими, як секторальне регулювання, обов'язкові стандарти щодо рівня забруднення, механізми ціноутворення (Система торгівлі квотами на викиди, податки на викиди вуглецю). Також важливо продемонструвати, як державна допомога посилює інші запроваджені політики й інструменти, спрямовані на виправлення такої самої неспроможності ринку. Тому обґрунтування необхідності надання державної допомоги є слабкішим, якщо воно суперечить іншим політикам, спрямованим на таку саму неспроможність ринку.</p>
<p>3) Доцільність допомоги</p>	<p>Інструмент допомоги є доцільним інструментом політики для досягнення мети, що становить спільний інтерес. При цьому інструмент допомоги не можна вважати сумісним із внутрішнім ринком, якщо такого самого позитивного сприяння спільній цілі можна досягти за допомогою інших інструментів політики або інших, менш викривлювальних, типів інструментів допомоги. Державна допомога — не єдиний інструмент політики, який держави-члени можуть використовувати, щоб покращити охорону довкілля. Можуть бути застосовні, наприклад, інструменти регулювання, ринкові інструменти, «м'які» інструменти (добровільне нанесення екологічних маркувань і поширення екологічно безпечних технологій).</p> <p>Усунення неспроможності ринку, зв'язаної з негативними зовнішніми ефектами¹⁰, забезпечує закріплення принципу «забруднювач платить» у природоохоронному законодавстві. У такому випадку державна допомога не є доцільним інструментом усунення і не може надаватися, якщо бенефіціар допомоги може бути притягнутий до відповідальності за забруднення за чинним законодавством Союзу або національним законодавством.</p> <p>Вибір інструмента допомоги повинен узгоджуватися з неспроможністю ринку, на виправлення якої спрямовано</p>

¹⁰Негативні зовнішні ефекти (негативні екстерналії) є найпоширенішими серед інструментів допомоги на охорону довкілля і виникають у разі відсутності належної оцінки забруднення, тобто коли фірма не несе повних витрат на забруднення, яке вона спричиняє. У цьому випадку, підприємства, які діють у своїх власних інтересах, можуть мати недостатньо стимулів для врахування негативних екстерналій, що походять від виробництва, визначаючись щодо певної технології виробництва або рівня виробництва. Це означає, що понесені підприємством виробничі витрати є нижчими за витрати, понесені суспільством. Таким чином, підприємства, зазвичай, мають недостатній стимул для зменшення рівня забруднення, яке вони спричиняють, або вжиття окремих заходів з охорони довкілля.

	інструмент допомоги.
4) Ефект стимулювання	<p>Допомога змінює поведінку відповідного підприємства, стимулюючи його до участі в додатковій діяльності, яка б ним не провадилася без надання допомоги або провадилася б в обмежений або інший спосіб.</p> <p>Тобто ефект стимулювання виникає, якщо допомога спонукає бенефіціара змінити свою поведінку, щоб підвищити рівень охорони довкілля, і такої зміни поведінки не відбулося би без такої допомоги. Допомога не повинна субсидувати витрати на діяльність, які підприємство понесло би в будь-якому разі, і не повинна компенсувати звичайний підприємницький ризик, пов'язаний з економічною діяльністю. При цьому вважається, що допомога не представляє ефекту стимулювання для бенефіціара у всіх випадках, коли роботу над проектом уже розпочато, перш ніж він звернувся по допомогу до національних органів влади. У таких випадках, якщо бенефіціар починає реалізовувати проект, перш ніж звернутися по допомогу, будь-яка допомога, надана стосовно такого проекту, вважається несумісною з внутрішнім ринком.</p> <p>Допомога на адаптацію до майбутніх стандартів має ефект стимулювання, у тому числі, якщо стандарт вже ухвалено, але ще не введено в дію. Однак, в останньому випадку допомога має ефект стимулювання, якщо вона стимулює робити інвестиції задовго до набуття чинності стандартом. Допомогу, яку надають на адаптацію до стандартів Союзу, які вже ухвалено але ще не введено в дію, вважають такою, що має ефект стимулювання, якщо інвестиції зроблено та завершено принаймні за один рік до введення стандартів Союзу в дію.</p> <p>Ефект стимулювання може мати державна допомога, яку надають малим і середнім підприємствам для проведення енергоаудиту. Для великих же підприємств допомога на енергоаудит може мати ефект стимулювання лише тією мірою, якою така допомога не компенсує енергоаудит, який вони зобов'язані проводити кожні чотири роки відповідно до Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність.</p>
5) Пропорційність допомоги (зведення допомоги до мінімуму)	<p>Розмір допомоги є обмеженим до мінімуму, необхідного для стимулювання додаткових інвестицій або діяльності у відповідній сфері.</p> <p>Допомога на охорону довкілля вважається пропорційною, якщо суму допомоги на бенефіціара</p>

	<p>обмежено до мінімуму, необхідного для досягнення поставленої мети у сфері охорони довкілля.</p> <p>Загалом, допомога вважається обмеженою до необхідного мінімуму, якщо вона відповідає чистим додатковим витратам, необхідним для досягнення цілі, у порівнянні з контрфактичним сценарієм за відсутності допомоги. Чисті додаткові витрати визначаються як різниця між економічними вигодами і витратами (у тому числі інвестиційні та експлуатаційні витрати) для проекту, на який виділяють допомогу, та економічною вигодою і витратами альтернативного інвестиційного проекту, який би компанія реалізовувала за відсутності допомоги, тобто за контрфактичним сценарієм.</p> <p>З метою забезпечення передбачуваності та рівних умов конкуренції, Комісія застосовує максимальну інтенсивність допомоги, яка відображає необхідність втручання з боку держави, зумовлену, з одного боку, релевантністю неспроможності ринку, а з іншого — очікуваним рівнем викривлення конкуренції та торгівлі. Ступені інтенсивності допомоги визначені додатком 1 Настанов.</p>
<p>б) Уникнення надмірних негативних наслідків для конкуренції і торгівлі між державами-членами</p>	<p>Необхідно обмежити негативні наслідки допомоги достатньою мірою таким чином, щоб загальний баланс інструмента був позитивним.</p> <p>Допомога вважається сумісною з внутрішнім ринком якщо негативні наслідки інструменту допомоги у вигляді викривлень конкуренції та впливу на торгівлю між державами-членами є обмеженими та переваженими позитивними наслідками у вигляді сприяння меті, що становить спільний інтерес.</p> <p>За своїм характером допомога для цілей охорони довкілля зазвичай віддає перевагу екологічно безпечним продуктам та технологіям, а не більш забруднювальним, і такий ефект допомоги в принципі не можна розглядати як надмірне викривлення конкуренції, оскільки він за своєю природою зв'язаний із метою допомоги щодо підвищення екологічності економіки. Оцінюючи потенційні негативні наслідки допомоги на охорону довкілля, Комісія враховує загальний вплив інструменту на довкілля відносно його негативного впливу на позицію на ринку і, таким чином, на прибутки фірм, які не отримують допомоги. При цьому Комісія розглядає викривлювальний вплив на конкурентів, які працюють подібним чином не шкодячи довкіллю, навіть без</p>

	допомоги. Аналогічно, чим меншим є очікуваний вплив відповідного інструменту на довкілля, тим важливішим є перевіряння його впливу на частки ринку конкурентів та їх прибутки на ринку.
7) Прозорість допомоги	Повинен бути легкий доступ до всіх відповідних актів та інформації, яка стосується наданої згідно з ними допомоги. Зокрема має забезпечуватися опублікування на вебсайті детальної інформації про державну допомогу, на національному та регіональному рівні такої інформації: повний текст затвердженої схеми допомоги або рішення про надання індивідуальної допомоги та його імплементаційні положення, або посилання на нього, орган (органи), що надає (надають) допомогу, найменування окремих бенефіціарів, форму та суму допомоги, наданої кожному бенефіціару, дату надання, тип підприємства, регіон, в якому знаходиться бенефіціар (на рівні NUTS II), а також основний економічний сектор, в якому бенефіціар провадить свою діяльність (на рівні групи NACE).

У період з 12.11.2020 р. по 07.01.2021 р. має відбутися перегляд Настанов щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвиток енергетики має бути проведений з урахуванням промислової стратегії, переходу до цифрових технологій і Європейського зеленого курсу. Оновлені Настанови будуть введені в дію з 01.01.2022 р.

Пільгові позики

Державні фінансові установи можуть пропонувати позики на пільгових умовах для природоохоронних інвестицій підприємств. Такі позики зазвичай обумовлюються реалізацією планових заходів, які виходять за рамки нормативних вимог, і застосуванням найкращих доступних технічних методів і / або найкращої практики екологічного менеджменту, а заявки на їх отримання повинні бути завірені компетентним природоохоронним органом.

Наприклад, у Франції Державний інвестиційний банк OSEO¹¹ надає позики з пільговими відсотковими ставками без заставного забезпечення в розмірі від 50 000 євро до 3 мільйонів євро на термін до семи років МСП, які впроваджують існуючі або розробляють нові екологічно чисті технології (частка капітальних витрат на які становить понад 60%).

Інший державний інвестиційний банк Bpifrance надає екоенергетичні кредити для фінансування визначених заходів з підвищення енергоефективності. Такі кредити націлені на мікропідприємства старше трьох

¹¹ www.oseo.fr

років, які хочуть підвищити свою енергоефективність. Сума кредиту складає від 10 000 до 100 000 євро, при цьому пільгова ставка субсидується державним управлінням протягом 5 років, включаючи 1 рік відкладеного капіталу.

У Великобританії загальнонаціональна неприбуткова організація «Energy Saving Trust»¹² надає безвідсоткові позики малому бізнесу в розмірі до 100 000 фунтів стерлінгів на впровадження технологій використання відновлюваної енергії та вжиття заходів щодо скорочення енергоспоживання.

Існують також програми, що дозволяють конвертацію позик в гранти (тобто дозволяють не повертати позики) за умови демонстрації очікуваних екологічних результатів.

Фінляндія створила одну з найуспішніших систем у Європі для зменшення забруднення упаковкою – систему повернення депозитів (PALPA). Вперше уряд підтримав систему повернення депозитів за упаковку напоїв у 1950 р. Наразі система регулює одноразові, а також скляні та пластикові пляшки для багаторазового використання. У 2015 р. з сумою депозитів від 0,10 до 0,40 євро за контейнер, коефіцієнт повернення пакувальних матеріалів для одноразового використання склав 95 %. Це пояснюється тісною співпрацею між урядом, громадянським суспільством, представниками роздрібною торгівлі та виробниками напоїв. Після введення податку на упаковку від напоїв у 1994 р. уряд запропонував виробникам та імпортерам низку заохочень у системі відшкодування депозитів, що забезпечило успішність нововведення. Зокрема, було звільнено від податку компанії, які могли повторно використати свою тару за умови їх членства в системі повернення депозитів та преференції щодо нижчих податкових ставок для інших категорій виробників.

У Франції за заявками можливе використання 75 % екологічного податку на субсидювання впровадження ГОУ.

У Фландрії (Бельгія) впроваджена Програма субсидування «PRESTI – Профілактичне стимулювання промисловості». Заявки на отримання субсидій оцінюються на основі ряду критеріїв, таких як: відповідність існуючим екологічним нормам, розмір цільової групи, що досягається проектом запобігання, очікуване скорочення відходів і викидів, інноваційний характер проекту.

Податкові пільги

Повне або часткове звільнення або скорочення рівня оподаткування дозволяється застосовувати до деяких видів енергії статтею 15 Директиви Ради 2003/96/ЄС від 27 жовтня 2003 року про реструктуризацію системи Співтовариства з оподаткування продуктів енергії та електроенергії¹³. Зокрема, держави-члени можуть застосувати, під фінансовим контролем, повне або часткове звільнення або скорочення рівня оподаткування для:

- оподаткованої продукції, що використовується під фінансовим

¹² www.energysavingtrust.org.uk

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0096&qid=1605505557873>

контролем у сфері експериментальних проектів з технологічної розробки більш екологічно-сприятливих виробів або у сфері пального з поновлюваних ресурсів;

- електроенергії:

сонячного, вітрового, хвильового, припливного або геотермального походження;

гідравлічного походження, виробленої в гідроелектричних установках;

виробленої з біомаси або з продукції, що вироблена з біомаси;

виробленої з метану, що виділяється з покинутих вугільних шахт;

виробленої з паливних елементів;

енергоносіїв і електроенергії, що використовуються для комбінованого виробництва тепла і електроенергії;

електроенергії, виробленої при комбінованому виробництві тепла і електроенергії – за умови, що виробники комбінованої енергії є екологічно чистими. Держави-члени можуть застосувати власні визначення «екологічно-сприятливого» (або високоефективного) комбінованого виробництва – поки Рада, на підставі звіту і пропозиції Комісії, одностайно не ухвалить загальне визначення;

енергоносіїв і енергії, що використовуються для перевезення товарів і пасажирів залізницею, метро, трамваем і тролейбусом;

енергоносіїв, що постачаються для використання у вигляді пального для потреб навігації на внутрішніх водних артеріях (включаючи риболовлю) – окрім приватних розважальних суден – і електроенергії, що виробляється на борту суден;

природного газу в державах-членах, в якому частка природного газу, при кінцевому енергоспоживанні, склала менш ніж 15% у 2000 року;

електроенергії, природного газу, вугілля і твердого палива, що використовуються в побуті і/або організаціями, що визнані відповідною державою-членом як благодійні. У випадку таких організацій, держави-члени можуть укласти звільнення або скорочення – для некомерційного використання. При змішаному використанні, оподаткування має застосовуватись пропорційно до кожного типу використання. Якщо використання є незначним, воно може вважатись нульовим;

природного газу і зрідженого нафтового газу, що використовуються як паливо;

пального, що використовується в сфері виробництва, розвитку, випробувань і обслуговування авіації і суден;

пального, що використовується для днопоглиблювальних робіт в судноплавних водних артеріях і в портах

продукції по коду CN 2705, що використовується для обігріву.

Підприємства країн ЄС також мають право на часткове звільнення від податку за рахунок зменшення на чітко визначений період часу оподаткованого доходу підприємства на суму деяких видів екологічних капіталовкладень (які перевищують екологічні вимоги). Такий стимул зазвичай є частиною економічної політики для сприяння впровадженню інновацій та науково-конструкторських розробок. Держава також може

надавати податкові пільги – такі як прискорена амортизація, зменшення ставки податків на майно і корпоративних податків – при закупівлі нових природоохоронних технологій та здійсненні інших природоохоронних капіталовкладень. Пільгові ставки податків і податкові пільги також можуть бути диференційовані в залежності від реального екологічного ефекту цих капіталовкладень.

Наприклад, в Нідерландах діють дві системи пільгового оподаткування для стимулювання закупівель нових екологічних технологій: Довільна амортизація екологічних капіталовкладень (VAMIL), яка уможливорює прискорену амортизацію нових екологічних технологій, включених до переліку, затвердженого урядом, та Податкова знижка на екологічні капіталовкладення (MIA), яка дозволяє частково списувати капіталовкладення в екологічні технології за рахунок сплати податку (бюджет MIA на 2020 р. складає 124 млн. євро, VAMIL — 25 млн. євро).¹⁴

MIA і VAMIL представляють собою два окремих інструменти стимулювання використання екологічних технологій голландськими компаніями.

VAMIL – забезпечує підприємцям фінансові переваги, оскільки допускає прискорену амортизацію певного обладнання, включеного до екологічного переліку для цілей оподаткування (перелік Vamil), що знижує податкові платежі компанії і її відрахування від прибутку у перші роки після здійснення інвестицій і поліпшує становище підприємства з точки зору надходження грошей. VAMIL дозволяє підприємству самостійно визначати період амортизації екологічної технології (до 75% її вартості).

MIA – дозволяє підприємству вираховувати екологічні інвестиції до 36% від їх інвестиційної вартості. Вигоди, пов'язані з системою MIA, залежать від капіталовкладень і застосовуваного податкового режиму (корпоративний податок або податок на доходи). Відсоткові частки капіталовкладень, віднімаються від податків, прямо визначених і вказаних в Екологічному переліку. Залежно від характеру капіталовкладень та технологій підприємства можуть вираховувати 15, 30 або 40%.

Обидві системи можуть бути застосовні будь-якими підприємствами. Умовами, які дозволяють подати заявку на MIA чи VAMIL у податковій декларації є:

- інвестиції в активи чи технології, які включені в Екологічний список¹⁵ (список оновлюється щороку) відповідають вимогам списку;
- надання дозволів та сертифікатів, якщо цього вимагає опис в Екологічному списку;
- своєчасне повідомлення про актив (протягом 3 місяців після того, як підприємство взяло на себе зобов'язання щодо купівлі активу);
- актив раніше не використовувався;
- інвестиційні витрати на актив, що підлягають звітності, складають не менше 2500 євро. Максимум — 25 мільйонів євро в рік на кожного платника

¹⁴<https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/miavamil/ondernemers>

¹⁵https://www.rvo.nl/sites/default/files/2020/06/Brochure-Milieulijst-2020_0.pdf

податків. Допускаються інвестиції в розмірі не більше 25 мільйонів євро в один актив, якщо інше не зазначено в описі активу.

Витрати, прийнятні для MIA / Vamil:

- усі витрати на закупівлю і виробництво активу, якщо вони не виключені в описі активу в Екологічному списку. Виробничі витрати — це витрати на розміщення власного персоналу, на матеріали з вашого власного складу і на роботу, виконувану третіми сторонами під керівництвом підприємства;

- витрати на деталі, які технічно необхідні для цих активів, служать тільки для цих активів і тому не мають незалежного значення. Наприклад, труби, фітинги і контрольно-вимірювальне обладнання.

- витрати на заміну активу за умови, що замінений актив відповідає вимогам Екологічного списку;

- витрати на заміну зношеного або несправного активу за умови, що це призведе до поліпшення навколишнього середовища або благополуччя тварин. Це означає, що заміна пристрою або частини пристрою повинна привести до скорочення викидів, збільшення економії води, запобігання утворенню відходів або благополуччю тварин;

- витрати на екологічні консультації (це частина виробничих витрат).

Екологічний список включає активи і технології, які менш шкідливі для навколишнього середовища і часто йдуть далі того, що потрібно за законом. Наприклад, серед активів для зниження викидів NO_x і твердих частинок до списку включені такі:

- автоматична система подачі палива або буферний бак для існуючих котлів або печей;

- технологія зниження викидів NO_x ;

- устаткування для вологого видалення NO_x ;

- опалювальний котел з пальником з низьким рівнем викидів NO_x ;

- установка селективного каталітичного відновлення (обмеження викидів NO_x при установці на кінці труби на установках спалювання).

Також наявні активи для скорочення викидів ЛОС, сполук сірки, запахів і патогенів; активи, які сприяють уловлюванню та використанню вуглецю і використанню CO_2 в якості сировини у хімічній промисловості, регенерації CO_2 з промислових димових газів; активи для скорочення викидів CO_2 , CH_4 , N_2O , HFC і PFC в промислових процесах; активи для видалення SF_6 з розподільних систем або труб з газовою ізоляцією; активи для безпечної роботи з небезпечними речовинами (запобіжні пристрої для зберігання хімікатів, обладнання для місцевого (безперервного) виробництва небезпечних речовин з метою припинення перевезення автомобільним або залізничним транспортом, ін.) тощо.

Екологічний список по кожному активу детально визначає призначення активу, його комплектуючі, сприяння, цільові галузі застосування, статус та прийнятні розміри (%) MIA / Vamil.

Уряд Франції за допомогою прискореної амортизації і пільгових ставок податку на майно і професійних податків стимулює закупівлю відновлюваної енергії та енергоефективного обладнання.

Компанії Бельгії, у разі впровадження енергозберігаючих технологій та систем енергоменеджменту, можуть розраховувати на компенсацію значної частини податкових витрат (до 80%).

У Великобританії впроваджено інструменти, які пов'язані із частковим поверненням податку або звільненням від сплати податку у разі впровадження ресурсоефективних технологій. При цьому, перевага надається енергоємними виробництвам. Зокрема, надано право зменшувати оподатковуваний прибуток на 100% вартості виробничого устаткування в межах 100 тис. ф. ст., а також на вартість енергозберігаючих пристроїв, екологічного обладнання, автомобілів з викидами CO₂ менше 100 г на кілометр у перший рік експлуатації. Податкова знижка на амортизацію складає 10% на станки і машини, 20% – на інші агрегати, що рівнозначно прискореному списанню амортизації з відповідним зменшенням податку. Тим самим під позитивним впливом податкових пільг на інвестиції знаходяться ділова активність, прибутковість бізнесу, екологічна ситуація.

Компанії Італії, які використовують новітні технології для зменшення негативного впливу на довкілля, можуть претендувати на так звану «гіперамортизацію» цих активів. Фактично компанія може замортувати до 270% вартості такого активу замість 100%.

Підвищення ставок екологічних податків у Данії компенсувалося зменшенням податкового навантаження на фонд оплати праці.

Для енергоємних видів діяльності основним політичним інструментом впливу на підвищення енергоефективності є механізм співпраці – формування довгострокових (5 – 12 років) цільових угод із підвищення енергоефективності між урядом і промисловими асоціаціями (саморегульованими організаціями) і великими холдингами та компаніями. У цих угодах фіксуються цільові рівні енергоефективності; узгоджуються плани підвищення енергоефективності на рівні компаній та (або) цільових показників; формується процес звітності та моніторингу з досягнення цільових показників; створюються схеми податкового та іншого стимулювання реалізації планів і програми підтримування діяльності з енергоефективності в промисловості. У рамках цього механізму уряд готує і укладає з промисловими асоціаціями або великими холдингами угоди з цільових показників зниження енергомісткості основних видів промислової продукції. Регіональні адміністрації можуть укладати подібні угоди з підприємствами, розташованими на їхній території. Підприємствам і холдингам, які прийняли такі зобов'язання, можуть надаватися податкові пільги і субсидії на закупівлю енергоефективного обладнання або знижуватися ставки податків на викиди.

У Нідерландах застосування такого механізму здійснюється з 1992 р. Угоди укладаються з компаніями, які споживають понад 17 тис. т у.п. / рік. Цільовим завданням є зниження питомих витрат енергії на 30 % до 2020 р. відносно 2005 р. У програмі беруть участь понад 900 компаній. У 1998 – 2007 рр. енергомісткість нідерландської промисловості щорічно знижувалася в середньому на 2,4 % проти середніх 1,7 % по ЄС.

Гранти, спеціальні фонди

Державними установами можуть надаватися гранти на придбання екологічних технологій, але частіше за їх рахунок субсидується частина витрат на консультаційні послуги з визначення і реалізації заходів щодо підвищення ресурсоефективності та інших екологічних заходів. Іноді держава в повному розмірі відшкодовує вартість первинного екологічного аудиту.

Наприклад, Enterprise Ireland¹⁶, державне агентство з розвитку промисловості, надає грантову підтримку, спрямовану на підвищення пристосованості та сталості підприємств до впливу кліматичних змін шляхом розвитку спроможності персоналу. Метою підтримки є надання допомоги підприємствам включити сталі практики в повсякденне ведення свого бізнесу. Кращі екологічні показники призводять до підвищення ефективності використання ресурсів та прямої економії коштів, а також можуть збільшити доступ до клієнтів, які вимагають більш екологічно чистих продуктів та послуг. Найкраща екологічна практика, управління ресурсами та охоплення циркулярної економіки дозволять підприємствам зменшувати викиди парникових газів, зменшувати витрати та покращувати ефективність роботи. Екологічна сталість повинна бути інтегрована у всі ключові бізнес-процеси (наприклад, стратегію, управління ланцюгами поставок, операції, розробку продукції) та ролі (наприклад, фінанси, маркетинг, закупівлі та обслуговування споживачів). Зелена пропозиція Enterprise Ireland включає наступну підтримку: GreenStart – право на отримання консультацій з лімітом в 5000 євро спрямовану на поліпшення екологічних показників за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів, досягнення конкурентних переваг та розширення ринку за рахунок підвищення кваліфікації та економії коштів, та GreenPlus – грантове фінансування до 100 000 євро на розвиток високого рівня можливостей управління навколишнім середовищем, підвищення екологічної ефективності і досягнення підвищеної стійкості за рахунок створення і впровадження систем і моделей безперервного поліпшення, що підвищить гнучкість і сталість підприємств до впливів зміни клімату.

Агентство з навколишнього середовища і енергоспоживання (ADEME) Франції субсидує до 50% витрат на екологічний аудит, яким перевіряється як дотримання екологічних вимог, так і ефективність використання ресурсів.

До складу німецького державного банку «Kreditanstalt für Wiederaufbau» (KfW) входить «Спеціальний фонд з енергоефективності МСП», яким покривається до 80% витрат МСП на отримання професійних консультацій щодо підвищення енергоефективності.

Фламандська програма «Екологічна премія» (Бельгія) являє собою субсидію, що надається підприємствам, які інвестують в екологічні технології. Інвестиції, які вважаються екологічними, можуть підтримуватися ресурсами цієї програми за умови, що вони пов'язані із закупівлями у третіх сторін на

---

¹⁶ <https://www.enterprise-ireland.com/en/>

ринкових умовах. Розмір субсидії залежить від екологічних характеристик технології, вимірюваної коефіцієнтом екологічності – якісним показником, який варіюється від 0,6 до 1. Фламандський Департамент політики економічної підтримки склав перелік екологічних технологій та їх коефіцієнтів екологічності. При подачі підприємством заявки на отримання субсидії для фінансування технології, не включеної до переліку, потрібно оцінити її потенційний вплив на навколишнє середовище. Підприємства можуть отримати субсидію в розмірі не більше 35% здійснених капіталовкладень (субсидія може бути більше, якщо підприємство сертифіковане відповідно до ISO 14001 або EMAS), але не може перевищувати 3,6 млн. євро.

Розповсюдженою є практика плати за зворотні викиди – це економічний інструмент екологічної політики, що передбачає спрямування коштів зі спеціальних фондів підприємствам, які за рахунок науково-технічного прогресу змогли зменшити кількість шкідливих викидів у навколишнє середовище. Це не лише веде до зменшення викидів, але й заохочує до впровадження нових технологій на підприємствах. У Швеції плата за зворотні викиди дала змогу зменшити викиди в атмосферне повітря на 50 %.

У Польщі діє Національний фонд охорони навколишнього середовища та водного господарства¹⁷ – державна юридична особа, яка фінансує охорону навколишнього середовища та управління водними ресурсами в обсязі, передбаченому Законом «Про охорону навколишнього середовища» від 27.04.2001 р.¹⁸ (спеціальний державний фонд).

Суб'єкти, які претендують на співфінансування, подають заявки на співфінансування в Національний фонд, які підлягають детальній оцінці. Фінансування надається проектам, що відповідають критеріям, встановленим у окремих пріоритетних програмах.

Пріоритетні програми детально визначають, серед іншого терміни і порядок подачі заявок, форма, інтенсивність і умови співфінансування, а також бенефіціари і тип підприємств, прийнятні витрати і порядок вибору підприємств.

Співфінансування проектів здійснюється у формах:

- процентні позики,
- субсидії, в тому числі: субсидування відсотків по банківських кредитах, часткове погашення основної суми банківського кредиту, субсидії процентної ставки або ціни викупу облігації, субсидії на демонтаж зношених автомобілів;
- інші форми підтримки.

Слід зазначити, що Польща після приєднання до ЄС у 2004 р. отримала доступ до Фонду гуртування та Європейського фонду регіонального розвитку¹⁹. Подібно до України, для Польщі було встановлено перехідні періоди для

¹⁷ <http://nfosigw.gov.pl/>

¹⁸ <https://www.piib.org.pl/akty-prawne/ochrona-srodowiska/832-ustawa-z-dnia-27-kwietnia-2001-r-prawo-ochrony-srodowiska>

¹⁹ Аналітичний звіт за результатами надання консультативних послуг у сфері наукових досліджень на тему: «Економічно-обґрунтований підхід до запровадження Національного плану скорочення викидів в Україні на підставі досвіду скорочення викидів у повітря шкідливих забруднюючих речовин великими спалювальними установками в Європі» - Київ, 2020.

імплементатії окремих директив у сфері охорони навколишнього природного середовища. Зокрема, такі перехідні періоди встановлені для Директиви 2008/1/ЄС від 15 січня 2008 року, що замінила Директиву 96/61/ЄС про всеохоплююче запобігання та контроль забруднення та Директиви 2001/80/ЄС.

Одним із прикладів використання коштів із фондів ЄС є Операційна програма «Інфраструктура та довкілля». Для програми на 2007 – 2013 рр. було визначено 15 пріоритетних напрямків діяльності – короткострокових пріоритетів, що фінансувалися з Фонду гуртування обсягом 22,4 млрд євро, Європейського фонду регіонального розвитку – 5,9 млрд. євро та за рахунок національного внеску (державний і місцеві бюджети, компанії-бенефіціари) – 9,4 млрд. євро. Максимальний розмір гранту на впровадження природоохоронного проєкту становив до 85% від його вартості.

Загальний обсяг інвестицій у рамках заходу 4.5 «Підтримка підприємств у сфері охорони атмосферного повітря» впродовж 2007-2013 років у встановлення газоочисних установок становив близько 1,1 млрд. євро, з яких 146 млн. євро було профінансовано переважно з фондів ЄС.

Додатково до фінансування зі структурних фондів ЄС, польські підприємства могли використовувати грантові програми, профінансовані Королівством Норвегія та, окремо, країнами Європейської економічної зони (ЄЕЗ). Норвезький фінансовий механізм і фінансовий механізм Європейської економічної зони функціонували у формі безповоротної іноземної допомоги, наданої новим членам ЄС Норвегією, Ісландією та Ліхтенштейном. Ці кошти виділені після приєднання Польщі до Європейського Союзу й одночасного вступу до Європейської економічної зони (ЄС та Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія).

Крім того, у Польщі в якості джерела фінансування для впровадження природоохоронних заходів можуть використовуватися плата за забруднення (екологічний податок) і штрафні санкції, стягнені з установок за недотримання умов дозволів у сфері охорони навколишнього природного середовища. У випадку перевищення нормативів викидів, розмір штрафних санкцій на понаднормові обсяги викидів нараховується в десятикратному розмірі, порівняно зі ставкою плати за забруднення. Надходження за рахунок стягнення штрафних санкцій акумулюються саме в Національному фонді охорони навколишнього природного середовища та водного господарства. Такі надходження мають цільовий характер використання та спрямовуються на природоохоронні заходи, в тому числі, на проведення екомодернізації. Наприклад, компанія PGE Gornictwo та Energetyka Konwencjonalna отримала від Воеводського фонду охорони довкілля та управління водними ресурсами в Ополі, який формується саме з надходжень від штрафних санкцій і плати за забруднення, понад близько 29 млн. євро для адаптації електростанції Ополе до вимог Директиви про промислове забруднення. Ця допомога була надана у вигляді «поворотної» допомоги.

Приклади надання державної допомоги у країнах ЄС наведено у Додатку 1.

2. Екологічне оподаткування

У країнах ЄС не існує єдиної системи екологічних податків. Впровадження системи екологічних платежів наприкінці ХХ ст. відбувалося в межах так званих green tax reforms – структурних перебудов податкових систем з введенням в них екологічних платежів та одночасним зменшенням податкового навантаження на оплату праці. В результаті складалася ситуація win-win: через введення екологічних платежів стимулювалася охорона навколишнього природного середовища, а оподаткування доходів значно знижувалося.

Поняття «environmental tax» застосовується з метою збору статистики про надходження від таких платежів і трактується як податок, базою оподаткування якого є фізична одиниця, що має конкретний, доведений негативний вплив на навколишнє середовище.

Директорат із податків і митних зборів Європейської комісії розподілив екологічні податки на сім груп за сферами використання:

- енергетичні податки (на моторне паливо, енергетичне паливо, електроенергію);
- транспортні податки (на пройдені кілометри, щорічний податок із власників, акцизи при купівлі автомобіля);
- плата за забруднення (викиди забруднюючих речовин в атмосферу й скиди у водні басейни);
- плата за розміщення відходів на звалищах та їх переробку;
- податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін (руйнування озонового шару);
- податок на шумовий вплив;
- плата за використання природних ресурсів (видобування корисних копалин, забір води тощо).

Найбільш поширеними в країнах Європи є енергетичні податки. Це податки на споживання електроенергії, вугілля, природного газу та палива; податок на мінеральне паливо (Австрія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Франція). Особливими видами податків і платежів екологічного характеру, яких не існує в Україні є:

- податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини (Данія, Норвегія, Швеція, Чехія, Франція, Німеччина, Латвія, Польща);
- податок на упаковку (скло, метал, пластик) в Данії, Норвегії, Швеції та Фінляндії;
- податки і збори на авіап перевезення, що існують у Великобританії і Франції;
- збір на захист навколишнього середовища (Німеччина, Великобританія і Швеція).

Енергетичні податки складають 72 % від загальної величини екологічних податків, за ними йдуть транспортні – 23 %. Податки за користування ресурсами та забруднення в ЄС забезпечують набагато менше надходжень.

Загалом, в європейських країнах екологічний податок формує до 10 % податкових надходжень (10 % у Болгарії, 8 % у Польщі, 7 % у Великобританії).

Основні види екологічних податків та зборів в деяких країнах ЄС наведені в Таблиці 2.

З наведеного переліку очевидно, що environmental tax в ЄС охоплює набагато ширше коло обов'язкових платежів, ніж поняття «екологічний податок» за нормами українського законодавства.

Таблиця 2. – Основні види екологічних податків та зборів

Країна	Основні види екологічних податків та зборів
Великобританія	збір за паливо; акциз на автомобілі; збори з авіапасажирів; податок на захоронення сміття; збір за зміну клімату; податок на будівельні матеріали
Німеччина	екологічні податки (спеціальний податок на фінансування навколишнього середовища, податок на захист навколишнього середовища); система зборів для підтримки якості навколишнього середовища (плата за забруднення води); збори на продукти (надбавка до ціни продукту, виробництво або споживання якого забруднює довкілля); торгівля квотами
Польща	плата за забруднення повітря, води, скидання стічних вод, утилізацію твердих відходів, вирубку лісу; плата за продукцію, що не відповідає екологічним стандартам
Словенія	плата за скидання стічних вод; податок за викиди вуглецю; податок на виробництво електроенергії; податок на транспортні засоби
Латвія	плата за забруднення повітря, води; плата за відходи; плата за видобуток корисних копалин; плата за продукцію, яка шкодить довкіллю
Литва	цільова плата за забруднення природи; нецільові податки за використання окремих видів природних ресурсів
Чехія	плата за викиди в атмосферу; плата за продукцію з використанням хлорфторвуглецю; плата за забруднення води; плата за діяльність, пов'язану зі знищенням відходів; податок на шумове забруднення (оподатковуються аеропорти)

В аналітичних цілях, згідно з Регламентом (ЄС) № 691/2011 Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 2011 року про європейську економічну звітність щодо довкілля²⁰, який забезпечує основу для розробки різних типів екологічних рахунків, ділить екологічні податки на чотири категорії: податки на енергію (включаючи податки на CO₂), транспортні податки, податки на забруднення і ресурси. До 2014 року було всього три категорії, оскільки для деяких країн відмінність між податками на забруднення і податками на ресурси було неможливо через відсутність або недостатньо докладної інформації.

Для точного визначення екологічних податків і забезпечення міжнародної порівнянності був складений такий перелік податкових баз²¹:

1) енергія (включаючи паливо для транспорту):

- енергетичні продукти для транспортних цілей (неетильований бензин, етильований бензин, дизель, інші енергетичні продукти для транспортних цілей (наприклад, зріджений нафтовий газ, природний газ, гас або мазут);

- енергетичні продукти стаціонарного призначення (легке рідке паливо, мазут, натуральний газ, вугілля, кокс, біопаливо, споживання і виробництво електроенергії, споживання і виробництво централізованого тепла, інші енергоносії для стаціонарного використання);

- парникові гази (вміст вуглецю в паливі, викиди парникових газів (включаючи надходження від дозволів на викиди, що враховуються як податки в національних рахунках);

2) транспорт (за винятком палива для транспорту):

- ввезення або продаж автотранспортних засобів (разові податки);

- регулярна реєстрація або використання автотранспортних засобів (наприклад, щорічні податки);

- використання доріг (наприклад, збори з автомагістралей);

- плата за в'їзд і міські збори (якщо податки в національних рахунках);

- інші види транспорту (кораблі, літаки, залізні дороги і т.д.);

- квитки і авіаквитки;

- страхування транспортних засобів (без загальних податків на страхування);

3) забруднення:

- виміряні або розрахункові викиди в атмосферу (вимірювані або розрахункові викиди NO_x, вимірювані або розрахункові викиди SO_x, інші виміряні або розрахункові викиди в атмосферу (за винятком CO₂));

- озоноруйнівні речовини (наприклад, ХФВ або галонен);

- виміряні або розрахункові скиди в воду (вимірювані або розрахункові викиди речовин, що окисляються (БПК, ХПК), інші виміряні або розрахункові скиди в воду, збір і очищення стічних вод, фіксовані щорічні податки);

- дифузні джерела забруднення води (пестициди (на основі, наприклад, хімічного складу, ціни або обсягу), штучні добрива (на основі, наприклад,

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011R0691>

²¹ https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/env_ac_tax_esms.htm

вмісту фосфору або азоту або ціни), гній);

- управління відходами (збір, обробка або утилізація, окремі продукти (наприклад, упаковка, контейнери для напоїв, акумулятори, шини, мастильні матеріали));

- шум (наприклад, зліт і посадка літаків);

4) ресурси:

- забір води;

- заготівля біологічних ресурсів (наприклад, деревини, мисливських і промислових видів);

- видобуток сировини (наприклад, корисних копалин, нафти і газу);

- зміна ландшафту і обрізка дерев.

Згідно з останніми даними Євростату надходження від екологічного податку у 2018 р. склали 324,6 млрд. євро, що становить 6,0% від загального обсягу державних доходів від податків і соціальних внесків і 2,4% від валового внутрішнього продукту ЄС.

У період за 2002 – 2018 рр. екологічні податки зросли на 49% (107,0 млрд. євро). У порівнянні з 2017 р. надходження від екологічного податку у 2018 р. збільшилися на 2,7% (8,6 млрд. євро), що лише незначно перевищує середньорічні темпи зростання з 2002 року (2,5%).

У 2018 р. відношення надходжень від екологічного податку до ВВП в ЄС склало 2,4%, знизившись на 0,14 відсоткових пункти у порівнянні з 2002 р. (2,6%). За той же період частка надходжень від екологічного податку в загальних державних доходах від податків і соціальних відрахувань знизилася на 0,6 відсоткових пункти, з 6,6% до 6,0%.

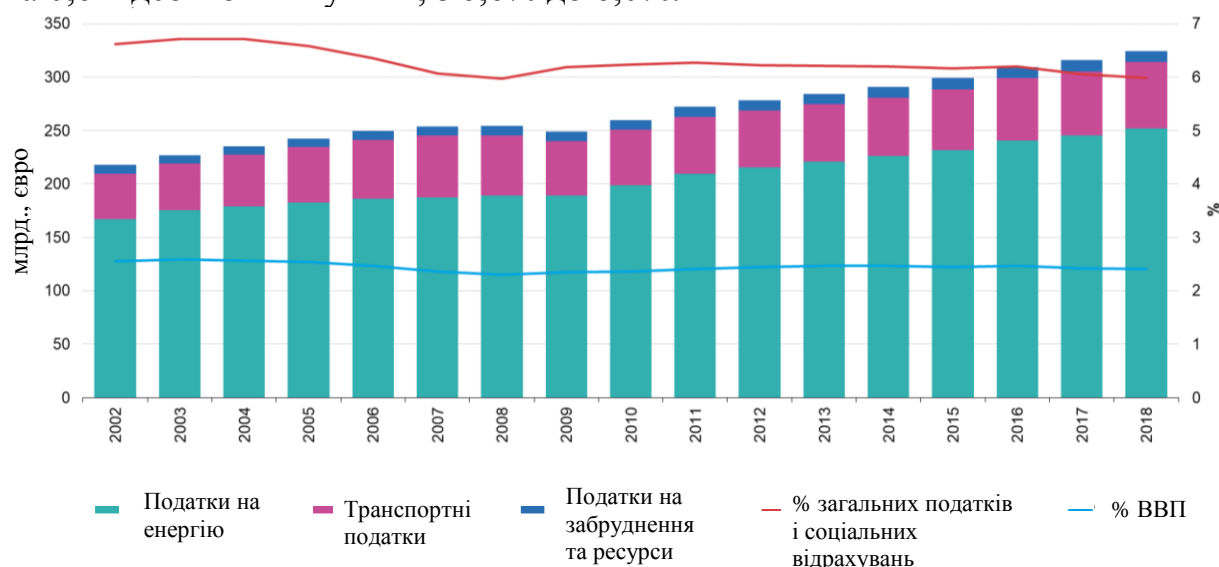

Рис. 1 – Загальні надходження від екологічного податку за типами податку, 2002 – 2018 рр., млрд. євро²²

Податки на енергію включають податки на енергоносії (наприклад, вугілля, нафтопродукти, природний газ і електрична енергія), що

²² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics_-_detailed_analysis#Evolution_of_environmental_tax_revenue_in_Europe_between_2002_and_2018

використовуються як для стаціонарних, так і для транспортних цілей. У 2018 р. переважна частина надходжень від екологічного податку (77,7%) надійшла від податків на енергію. Податки на CO₂ також включені в цю податкову категорію, оскільки вони зазвичай стягуються з енергоносіїв.

Для деяких країн податки на енергію не включають збори, що стягуються в рамках замкнутих схем для фінансування переходу на інші поновлювані джерела енергії, наприклад, у Німеччині згідно з Законом про відновлювані джерела енергії (EEG).

Транспортні податки в основному включають податки, пов'язані з володінням і використанням автотранспортних засобів. У 2018 р. транспортні податки були другим за величиною джерелом надходжень від екологічного податку в ЄС, склавши 19,1% від загальної суми.

Податки на забруднення навколишнього середовища і ресурси охоплюють різні види податків: податки на видобування сировини; на викиди в атмосферу (наприклад, NO_x, SO₂) і воду; на шум і управління відходами. У 2018 р. лише 3,3% від загального обсягу надходжень від екологічного податку було отримано від податків на забруднення і ресурси.

З 2002 р. розподіл податкових категорій залишався приблизно таким же, з відсутністю або дуже невеликими змінами (менше ніж на 1 відсотковий пункт) в загальній частці податків на енергію, транспортних податків і податків на забруднення / ресурси. Оскільки на доходи від податків на енергію припадає близько 78% екологічних податків, їх розвиток в значній мірі визначає тенденцію загальних надходжень від екологічних податків. У 2018 р. надходження від податків на енергію були приблизно на 84,8 млрд. євро вище, ніж у 2002 р. Це відповідає збільшенню на 50,7%. Темпи зростання інших екологічних податків за той же період були нижчими. Транспортні податки збільшилися на 45,8% (19,4 млрд. євро), а податки на забруднення і ресурси – на 34,3% (2,7 млрд. євро).

Таблиця 3. – Загальний дохід від екологічного податку за видами податку у 2002 р. та 2018 р.

Види податків	млн. євро		% від загальної суми екологічних податків		% ВВП		% від загальних надходжень від податків та соціальних внесків	
	2002	2018	2002	2018	2002	2018	2002	2018
Загальний екологічний податок	217 654	324 637	100,0	100,0	2,6	2,4	6,6	6,0
Податки на енергію	167 281	252 110	76,9	77,7	2,0	1,9	5,1	4,7
Транспортні податки	42 441	61 878	19,5	19,1	0,5	0,5	1,3	1,1
Податки на забруднення та ресурси	7 932	10 649	3,6	3,3	0,1	0,1	0,2	0,2

Податки на CO₂ або вуглецеві податки, як окрема категорія податків на енергію, стягуються з вуглецю, що міститься в викопному паливі. Хоча всі податки на енергію збільшують ціну на енергоносії, податки на CO₂ повинні мати чітку податкову базу (вміст вуглецю). Отже, податок на CO₂, який відрізняє цей вид податку від інших податків на енергію, також забезпечує стимулювання до використання палива з більш низьким вмістом вуглецю.

Податки на CO₂ вважаються міжмежевими між податком на енергію і податком на забруднення. Однак у статистиці ЄС вони реєструються як податки на енергію, оскільки стягуються з енергоносіїв і зазвичай вводяться замість інших податків на енергію. Надходження від цих податків можуть бути значними в порівнянні з доходами від податків на забруднення, а облік податків на CO₂ разом з податками на забруднення спотворить як дані на національному рівні, так і міжнародне порівняння.

Станом на травень 2020 р. цей вид податку ще не дуже поширений в ЄС. Більшість країн ЄС ще не ввели національні податки на викиди CO₂. Однак такі податки стягуються в Швеції, Данії, Словенії, Ірландії, Франції, Фінляндії, Португалії, Латвії, Польщі та Естонії. У країнах Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA), що не входять в ЄС, такий податок діє в Норвегії. Крім зборів для конкретних країн, податки на викиди CO₂ в ЄС також покривають державні доходи від аукціонів з видачі дозволів на викиди в рамках Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS), які реєструються усіма державами-членами ЄС.

Одним із прикладів податків на CO₂ є платежі, що стягуються державами-членами ЄС за дозволи на викиди (квоти на викиди). Відповідно до Європейської системи рахунків 2010 (ESA 2010), тобто стандартами бухгалтерського обліку, що лежать в основі складання макроекономічної статистики національних рахунків, надходження від аукціонів ETS реєструється як податки.

Уряди все частіше використовують такі системи торгівлі викидами, заснованими на принципі обмеження і торгівлі, для контролю загальних викидів CO₂. EU ETS була введена в 2005 р. До 2012 р. уряди розподіляли квоти безкоштовно. Однак аукціони були методом за замовчуванням для розподілу квот в рамках фази 3 (2013 – 2020 рр.) EU ETS. У 2013 р. на аукціонах було продано більше 40% квот; ця частка збільшується і, як очікується, буде збільшуватися. На етапі 4 EU ETS (2021 – 2030 рр.) загальна кількість дозволів на викиди буде ще більше скорочуватися. Система безкоштовного розподілу буде переорієнтована на галузі з найбільшим ризиком перенесення виробництва за межі ЄС. Ці сектори отримають 100% дозволів на викиди безкоштовно. Передбачається, що для менш вразливих секторів безкоштовний розподіл буде припинено після 2026 р.

Згідно з ESA 2010 уряди повинні реєструвати надходження від аукціону на квоти на викиди як інші податки на виробництво виручку від аукціону дозволів на торгівлю викидами в якості інших податків на виробництво і на основі нарахування (тобто під час викидів CO₂, передбачених дозволом, тобто тільки в рік, коли дозвіл використовується, а не при їх продажу з аукціону). Загальні податкові надходження на викиди CO₂, пов'язані з надбавками ЄС по

ETS, за даними країн ЄС склали близько 2,1 млрд. євро в 2013 р., 3,3 млрд. євро в 2014 р., збільшившись до 4,0 млрд. євро в 2015 р., 4,4 млрд. євро в 2016 р. та 2017 р. і 8,3 млрд. євро в 2018 р. Це відповідає частці близько 3,3% від загальних доходів від податків на енергію в ЄС за 2018 р.

Найбільші податкові надходження від дозволів на викиди в ЄС (1,5 млрд. євро) у 2018 р. зареєстрували Німеччина і Італія, за ними слідують Іспанія (723 млн. євро) і Чехія (582 млн. євро).

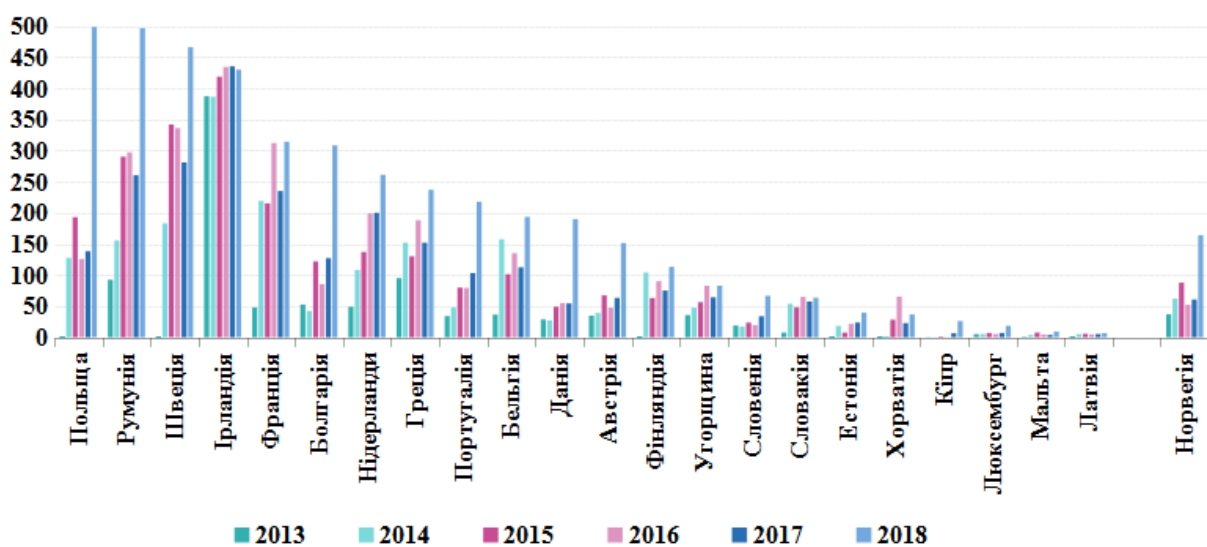
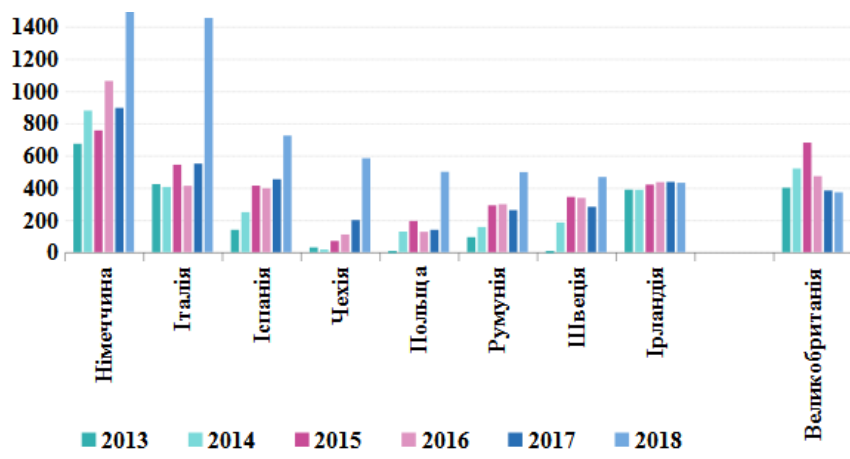

Рис. 2, 3 – Загальний обсяг надходжень від податку на аукціоні квот на викиди, 2013-2018 рр. (млн. євро)²³

Більше ніж у половини країн-членів ЄС частка екологічних податків від загальних податків і соціальних відрахувань у 2018 р. у порівнянні з 2002 р. зменшилася або залишилася незмінною. Зокрема, у 14 країнах ця частка знизилася, тоді як в 12 країнах вона збільшилася. Хорватія у 2018 р. зберегла той же рівень, що і в 2002 р. Латвія перейшла до більш екологічної системи оподаткування, збільшивши частку екологічних податків на 3,2 відсоткових пункти, з 7,7% у 2002 р. до 10,9% у 2018 р., що є найбільшим збільшенням в

²³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics_-_detailed_analysis#Evolution_of_environmental_tax_revenue_in_Europe_between_2002_and_2018

ЄС. Позитивна зміна частки екологічних податків в загальних податках і соціальних відрахуваннях у Латвії також пов'язана зі збільшенням надходжень від збору за «обов'язкові державні послуги із закупівель», які були класифіковані як податок на енергію.

Серед країн з низхідною тенденцією найбільша втрата в 3,1 відсоткових пункти (від 9,7% до 6,6%) зафіксована в Литві, за нею йде Данія з 2,9 відсоткових пункти (від 11,0% до 8,1%) і Мальта 2,7 відсоткових пункти (від 10,9% до 8,2%). Частка Люксембургу та Німеччини також значно впала більше ніж на 2 відсоткових пункти з 2002 року, що ставить ці дві країни в кінець шкали з часткою екологічного податку в 4,4% і 4,5% у 2018 р.

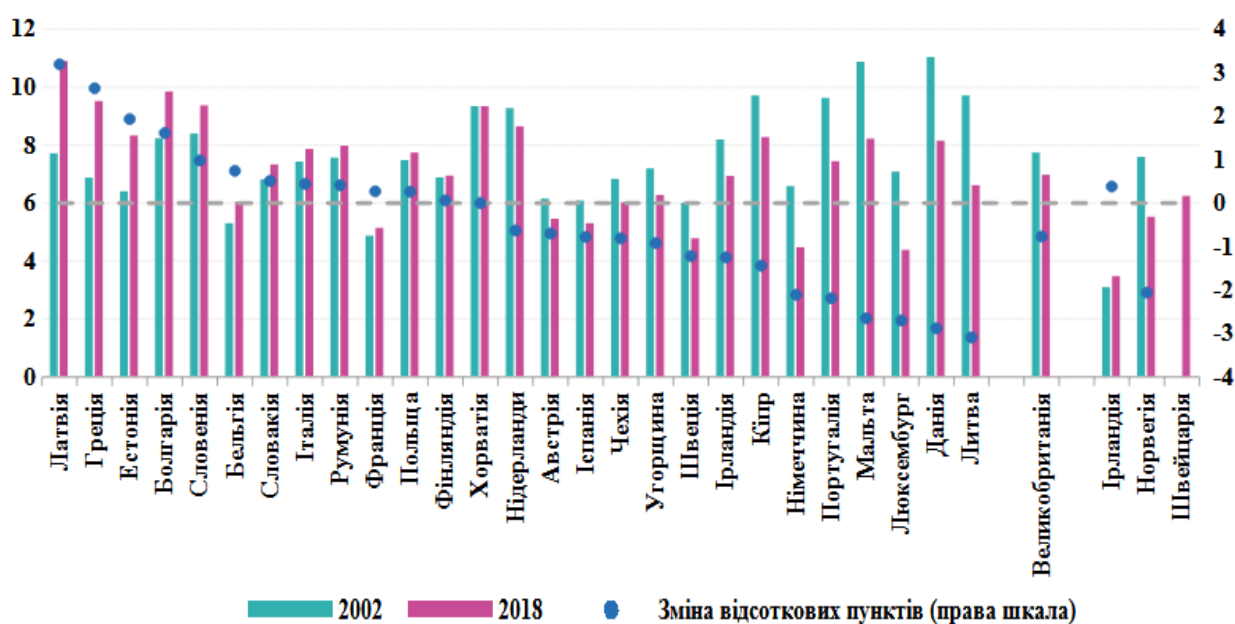

Рис. 4 - Екологічні податки як частка загальних податків та соціальних внесків у 2002 р. та 2018 р.

Найбільше значення для стимулювання екологічної модернізації промислових підприємств можуть спричиняти податки податкової база «забруднення» та «енергія». У цілому, торкаючись проблеми вибору пріоритетних критеріїв для встановлення відповідної плати за той чи інший вид негативного впливу на природне середовище, слід зазначити, що багато держав дотримуються єдиної думки про те, що найбільшої шкоди природному середовищу завдають викиди в атмосферне повітря парникових газів.

З метою скорочення загального обсягу викидів парникових газів, у 1997 р. був прийнятий Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, яким передбачалося протягом певного періоду часу домогтися стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Для багатьох країн, що підписали цей протокол, виконання його умов означало необхідність проведення суттєвої модернізації багатьох технологій, виробництв, обладнання. А для цього, природно, слід збільшити інвестиції в основний капітал підприємств. Передбачалося, що значну частину цих

інвестицій може забезпечити введення системи екологічних платежів. Багато хто з країн ще до Кіотського протоколу ввели такі платежі. Так, Фінляндія, Нідерланди, Норвегія і Швеція вже впровадили так звані «вуглецеві податки». У Фінляндії і в Нідерландах кількість надходжень від цих податків незначно в порівнянні з іншими енергетичними податками і основним їх завданням є збільшення доходів на природоохоронні потреби.

Слід зазначити, що Фінляндія стала першою країною у світі, яка ввела «вуглецевий податок» (1990 р.). Податок накладається на видобувні види палива (за винятком автомобільних палив) відповідно до вмісту в них вуглецю і стягується з виробництва та імпорту. Цей податок був встановлений на порівняно низькому рівні — 24,5 фінської марки за 1 т вуглецю.

Після Фінляндії «вуглецевий податок» ввела Данія. У Швеції «вуглецевий податок» був введений у травні 1990 р. як частина системної реформи енергетичного оподаткування, яка враховує різні форми забруднення навколишнього середовища. За розміром є вищим приблизно в 7 разів в порівнянні з аналогічним у Фінляндії. У секторі видобутку нафти і газу була застосована найвища ставка, понад те, що було досягнуто багатьма країнами. Обсяг зібраного податку досить значний, незважаючи на те що його впровадження супроводжувалося 50%-вим зниженням інших енергетичних податків і є ряд істотних пільг з цього податку. Ставка була встановлена за 1 кг вуглекислоти, одержуваної при спалюванні нафти, вугілля, природного газу, газового конденсату і бензину. У цій же країні окремо стягуються платежі за викиди сірки в результаті спалювання нафти, вугілля і торфу. Ставки встановлені за кожні 0,1% вмісту сірки в нафті.

У Норвегії «вуглецевий податок» був введений у 1991 р. На даний час ним обкладається використання мінерального палива як в побутових, так і в промислових цілях, а також кам'яного вугілля (використовуваного тільки в промислових цілях), бензину, дизельного палива, нафти і газу, що добуваються на морських платформах. Середня ставка податку становить 16,5 дол. США за 1 т викиду вуглецю; ставка варіюється в межах від 0 до 56,7 дол. США за 1 т.

Всупереч аргументам проти оподаткування енергії, впроваджені заходи у всіх вказаних 4-х країнах Північної Європи не привели до економічного спаду. Північні країни процвітали. У Швеції економічна активність зросла на 58%, в той час як викиди CO₂ знизилися на 16% з 1990 р. по 2011 р. Данія збільшила обсяг промислового виробництва на 27% при зниженні промислових викидів на 7% з 1991-1999 рр. За останні 30 років економіка Данії зросла на 78%, в той час як споживання енергії залишилося практично незмінним. У період з 1990 по 2012 рік ВВП Норвегії зріс на 73%. Це зростання частково був зумовлене видобутком нафти і газу, що призвело до збільшення загальних викидів. Проте, реформи в Норвегії все ж дозволили досягти значного скорочення викидів на одиницю ВВП за рахунок зниження енергоемності, змін в структурі енергоспоживання і скорочення технологічних викидів. До кінця 1990-х років, всі країни Північної Європи перетворили бюджетний дефіцит в надлишки і значно знизили рівень безробіття.

З 2000 р. економіка країн Північної Європи зросла на 28%, а викиди

вуглекислого газу знизилися на 18%. Данія, Фінляндія, Норвегія і Швеція прагнуть до 2050 р. досягти нульового рівня викидів вуглецю за рахунок інвестицій в поновлювані джерела енергії, біоенергетику і компенсацію викидів вуглецю. Данія недавно ввела юридичну відповідальність за досягнення «чистого нуля до 2050 року».

Міжнародний інститут сталого розвитку (IISD) одним з ключів до успіху Північних країн називає саме їх новаторське використання оподаткування енергоносіїв на початку 1990-х років, коли вони зіткнулися з рецесією, викликаною великою банківською кризою²⁴.

Країни Північної Європи розумно поєднували більш високі податки на енергію зі зниженням податків на прибуток, відрахувань на соціальне страхування та пенсійних виплат роботодавцям. Зрушення оподаткування з робочої сили на викопне паливо забезпечив Північним країнам достатній дохід для підтримки високих соціальних витрат і зменшення впливу підвищення цін на енергоносії на населення.

Північні країни включили оподаткування енергії в пакет заходів з підтримки чистої енергії та боротьби із забрудненням. Чиста енергія є потужним джерелом зайнятості, а податки на забруднення стимулюють впровадження технологій і поліпшення якості повітря.

Наприклад, Швеція, з метою вирішення екологічної проблеми з окисленням ґрунтів, викликаним викидами оксиду азоту (NO_x), успішно запровадила системи оподаткування викидів NO_x та відшкодування²⁵.

Політика уряду Швеції, прийнята 01.01.1992 р., полягала у:

- встановленні високого податку на викиди NO_x від виробництва енергії на спалювальних установках (40 шведських крон за кожен кілограм NO_x , що викидається з будь-якого стаціонарного пристрою спалювальної установки, що виробляє щонайменше 50 МВт·год корисної енергії на рік. Це відповідає 6 000 дол. США за тону, що набагато перевищує сотні доларів, у порівнянні з американськими програмами дозволів на NO_x); та

- поверненні всього зібраного доходу (крім адміністративних витрат, які складають близько 0,7% від загальної суми податкових надходжень) підприємствам, які підпадають під оподаткування, пропорційно виробництву корисної енергії. Це означає, що підприємства, які викидають низькі обсяги NO_x на одиницю виробленої енергії, є чистими бенефіціарами схеми — платниками податку є лише фірми з великими обсягами викидів NO_x на одиницю енергії. Ця особливість системи заохочує цільові підприємства зменшити викиди оксидів азоту на одиницю енергії до найнижчого можливого рівня та уникає спотворення структури конкуренції між тими підприємствами, на які поширюється податок на NO_x , та тими, на які не поширюються.

- обов'язковому постійному моніторингу викидів NO_x .

Така політика для скорочення викидів NO_x від установок спалювання

²⁴ <https://www.iisd.org/articles/green-recovery-nordics>

²⁵ The Swedish Tax on Nitrogen Oxide Emissions. Lessons in Environmental Policy Reform. OECD Environment Policy paper №02. December 2013. - <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k3tspfqgzt-en.pdf?expires=1607277431&id=id&accname=guest&checksum=7F9F54FA8993496330D57EA75B4C87B3>

сформувалася під впливом ряду факторів:

1) на відміну від викидів CO_2 і SO_2 , які в значній мірі залежать від вмісту вуглецю і сірки в спалюваному паливі, велика частина викидів NO_x здійснюється в результаті реакцій з азотом, присутнім в повітрі. Це означає, що, хоча можна оподатковувати вміст вуглецю і сірки в паливі для обмеження викидів CO_2 і SO_2 , необхідні інші засоби для вирішення проблеми викидів NO_x , і викиди будуть значно варіюватися в залежності від використовуваної технології спалювання і технічного обслуговування обладнання для спалювання;

2) витрати на скорочення викидів NO_x значно різняться між виробниками, а економія на масштабі і швидкий розвиток означають, що необхідна гнучкість ринкового інструменту;

3) щоб бути ефективним стримуючим фактором, була потрібна висока ставка податку, але, ймовірно, порушені галузі зіткнулися б з великим опором і лобіюванням. Також висловлювалися побоювання, що це поставить шведські підприємства в не вигідне положення в порівнянні з іноземними виробниками.

4) з огляду на складність утворення NO_x , вкрай важливо мати прямий безперервний моніторинг на підприємстві для оцінки викидів. Для невеликих заводів це може бути дорого. Податок на всі точкові джерела викидів NO_x в атмосферу був неможливий, тому що моніторинг був занадто дорогим для малих установок. Але якби малі установки були звільнені від податку через високу вартість моніторингу, тоді високий податок, що стягується тільки з великих установок, міг мати зворотні наслідки. перевагу експлуатації невеликих і, як правило, менш ефективних установок, а не великих.

Спочатку цим податком регулювалось близько 200 установок, що виробляють понад 50 ГВт·год корисної енергії на рік. За наступні три роки середні викиди на одиницю виробленої корисної енергії впали серед цих заводів на 40%. Його ефективність, в поєднанні зі зниженням витрат на моніторинг, призвели до розширення системи, спочатку в 1996 році, приблизно до 270 установок, що виробляють щонайменше 40 МВт·год корисної енергії на рік; а потім, починаючи з 1997 р., приблизно до 400 установок, що виробляють щонайменше 25 МВт·год корисної енергії на рік. У 2013 р. вже всі стаціонарні спалювальні установки, що виробляють понад 25 МВт·год — для виробництва електроенергії та тепла, хімічного виробництва, спалювання відходів, виробництва металургії, целюлозно-паперової, харчової та деревообробної промисловості — підлягали оподаткуванню податком NO_x .

Цементно-вапняна промисловість, виробництво коксу та велика частина гірничодобувної промисловості, нафтопереробні заводи, доменні печі, промисловість скла та ізоляційних матеріалів, виробництво деревної плити та переробка біопалива звільнюються від оподаткування через побоювання щодо не виправдано високих витрат.

З 01.01.2008 р. ставку податку було збільшено до 50 шведських крон (5,5 євро) за кг NO_x , частково для того, щоб підтримати потужний стимул зменшення наслідків.

Загальний дохід у перший рік застосування податку (1992 р.) становив

612 мільйонів шведських крон, у 2011 р. – 794 млн. шведських крон (близько 88 млн. євро).

Результати впровадженої політики:

1) зменшення обсягу викидів: у 1980 р. загальний обсяг викидів NO_x у Швеції становив близько 450 кілотонн, до 2000 р. вони впали до трохи більше 240 кілотонн. Податок на NO_x спрямований на відносно невелику частку загальних викидів NO_x у Швеції, враховуючи, що у 2000 р. 54% викидів припадало на транспортний сектор, який не покривається податком. Але хоча викиди від транспорту зменшились приблизно на 13% між 1980 і 1997 рр., викиди від стаціонарних джерел зменшились в середньому на понад 50%. У період з 1992 р. по 2000 р. загальні викиди NO_x з усіх джерел зменшились на 23%. Значна кількість підприємств розпочали впроваджувати проекти зі зменшення викидів NO_x ще з часу подання до парламенту пропозиції про введення податку в 1990 р., щоб мати якнайнижчі обсяги викидів на час набуття чинності податку у січні 1992 р. З 1992 р. по 2010 р. обсяг викидів NO_x на одиницю виробленої енергії впав більше ніж на 50%.

2) Стимулювання інновацій: завдяки системі відшкодування, яка сприяє конкуренції за досягнення найнижчих викидів NO_x на одиницю виробленої енергії, та вимозі встановлювати обладнання для постійного моніторингу викидів NO_x, зріс попит на нові технології попереднього згоряння, згоряння, допалювання та моніторингу, а також енергоефективні технології.

У 1992 році лише 7% підприємств, які підпадали під сферу оподаткування на викиди NO_x, повідомили Шведське агентство з охорони навколишнього середовища (SEPA) про те, що у них встановлені технології зниження NO_x. Через рік 62% підприємств повідомили, що встановили певну технологію знищення NO_x, і ця частка зросла до 72% у 1995 році.

Впровадження технологій контролю NO_x є сукупним ефектом впровадження податку та індивідуальних норм викидів, які встановлювалися з 1988 р. Із 162 вжитих заходів щодо зменшення викидів NO_x 47% не були б реалізовані без введення податку, 22% були вжиті переважно для того, щоб відповідати кількісним стандартам, і 31%, в першу чергу, з інших причин, наприклад, покращена економічна ефективність (не пов'язана зі скороченням NO_x) або відповідність нормам викидів для інших забруднювачів, крім NO_x (переважно SO₂).

3) Економічний вплив: у всіх галузях промисловості, на які поширювався податок у 2010 р., є підприємства, які отримали як чисті вигоди від впровадженої системи оподаткування NO_x (більше відшкодування, ніж те, що вони заплатили у вигляді податків), так і програші. До останніх, зокрема, відносяться переважно підприємства з целюлозно-паперової та деревообробної промисловості. До найбільш вигідних відносять сектор комбінованого виробництва тепла та електроенергії — наприклад, одна установка отримує близько 27 мільйонів шведських крон або більше 3 мільйонів євро чистого відшкодування.

Досвід Швеції показав, що високу ставку податку на викиди можна зробити політично прийнятною, повернувши зароблені гроші сектору: це

суттєво зменшує загальну вартість постраждалих забруднювачів, а отже, і ресурси, які вони витратять на лобювання для припинення або зниження податку;

- добре зосереджена екологічна інформація для широкої громадськості може зіграти важливу роль. Введенню податку також, швидше за все, сприяло добре розуміння багатьма шведами екологічної шкоди, спричиненої викидами NO_x , та потенційних вигод від використання інструментів економічної політики в екологічній політиці;

- політика, розроблена із залученням усіх парламентських партій — як це було у випадку зі шведською комісією з питань екологічних зборів — може сприяти широкій підтримці;

- постійне (і правильне) вимірювання викидів є важливим для привернення уваги до недорогих скорочень викидів. У ряді країн постійне вимірювання широкого спектру викидів забруднюючих речовин зараз є обов'язковим для багатьох джерел. Це може стати основою для більш широкого використання економічних інструментів.

Податки на викиди NO_x також були введені в деяких інших країнах. Зокрема, у 2007 та 2010 роках Норвегія та Данія запровадили податки на викиди NO_x за ставками 2,1 та 0,7 євро за кг NO_x відповідно. Вони мали ширше галузеве охоплення, ніж у Швеції, але не включали систему відшкодування. У липні 2012 р. данська ставка податку була збільшена до 3,4 євро за кг NO_x . Ставка податку, що застосовується в Норвегії, базується на оцінці вартості шкоди, завданої одним кг викидів NO_x . Однак сильна промислова опозиція в Норвегії призвела до звільнення джерел викидів, охоплених екологічними угодами з державою щодо здійснення заходів для зменшення NO_x відповідно до задалегідь визначеної екологічної мети.

Французький податок на викиди NO_x був введений в 1990 р. як частина комбінованого пакету для зменшення викидів забруднювачів повітря SO_2 , NO_x та ЛОС від великих спалювальних установок (*податок на забруднення атмосферного повітря (ТРПА) — введений у 1985 р. у включав спочатку викидів SO_2 , у 1990 р. розширений на NO_x та соляної кислоти (HCl), а у 1995 р. - на викиди ЛОС*). Починаючи з 1990 року, під оподаткування потрапляли всі суб'єкти господарювання, які відповідали одному з двох критеріїв: 1) максимальна потужність згоряння дорівнює або перевищує 20 МВт, або 2) річні викиди SO_2 , NO_x , HCl або ЛОС становлять понад 150 т. У 1990 р. податок на викиди SO_2 , NO_x та HCl, був встановлений у розмірі приблизно 23 євро / т, у 1995 р. збільшений до 28 євро / т, у 1998 р. — до 38 євро / т для NO_x та ЛОС. Якщо загальний податок, що підлягає сплаті, становив менше 153 євро за одиницю, податок не стягувався. Таким чином, загальна кількість джерел оподаткування варіювалося від 1200 в 1990 р. до майже 1500 в 1999 р. Дана система орієнтована на забруднення повітря тільки від стаціонарних джерел і не включає викиди від транспортного сектора.

Адміністрування податку здійснюється Агентством з питань

навколишнього середовища та енергетики (ADEME)²⁶, який отримав 6% податкових надходжень на адміністративні витрати. Система базувалася на самозвітності про викиди за попередній рік (рівень дотримання — понад 90 % податку фактично сплачено). Доходи від податку — 75% загальних податкових надходжень — призначені для субсидій на зменшення інвестицій або для досліджень та розробок. Будь-яке підприємство, що підпадає під ТРРА, може подати заявку на субсидію, яка призначається відповідно до процентних ставок додаткових інвестицій в основний капітал для скорочення викидів: 15% для стандартних технологій зменшення викидів та 30 % для особливо інноваційних технологій. Також була передбачена додаткова 10 % субсидія для малих та середніх компаній. Майже всі заявки фінансувались, і в цьому сенсі відбулося певне автоматичне повернення податкових надходжень. Розподіл залежав від того, чи проявило підприємство ініціативу і попросило субсидію для зменшення викидів.

В цілому податок зробив істотний вплив на викиди ЛОС і SO₂, але не на викиди NO_x (скорочення яких технічно складніше). Ефект субсидії привів до значного збільшення викидів і до такої міри, що нівелювало вплив податку. Чим вище ставка податку, тим вище ймовірність того, що підприємство подало заявку на субсидію для зниження викидів²⁷.

Неуспішність французького податку на викиди NO_x у порівнянні зі Швецією, пояснюють двома факторами: 1) через занепокоєння щодо викривлення конкурентоспроможності ставка податку була встановлена нижчою ніж у Швеції (близько 1% від шведського податку на викиди NO_x). Також не було вимог до постійного моніторингу викидів (згідно з регламентом ТРРА, фірми можуть вибирати між використанням прямого моніторингу викидів або використанням стандартизованих коефіцієнтів викидів для оцінки викидів на основі даних про фактичне споживання палива).

В екологічній політиці Німеччини домінує інститут державних видатків. Це інвестиції в екологічні заходи, які здійснюються шляхом надання компаніям різних субсидій. Так, будівництво гідроочисних споруд, шумопоглинаючих установок і т.п. безпосередньо фінансується за державні кошти. Крім того, виділяються значні кошти на дослідження по вирішенню екологічних проблем. В даний час цей шлях розглядається як малоефективний, оскільки кошти надаються на безоплатній основі. Даний підхід суперечить принципу «забруднювач платить» і умовам вільної конкуренції.

Основні види екологічних податків і зборів на навколишнє середовище в Німеччині визначають ціну за користування навколишнім середовищем, яка залежить від обсягів такого користування. Ці податки і збори можна розділити на кілька груп за ознаками їх статусу і подальшого цільового використання.

Екологічні податки. По-перше, це спеціальний податок на фінансування навколишнього середовища. Саме за рахунок коштів, отриманих від

²⁶<https://www.ademe.fr/>

²⁷Millock Katrin, Nauges Céline, Sterner, Thomas. Environmental Taxes: A Comparison of French and Swedish Experience from Taxes on Industrial Air Pollution, CESifo DICE Report, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/166797/1/ifo-dice-report-v02-y2004-i1-p30-34.pdf>

надходжень цього податку, проводяться різні державні заходи щодо поліпшення навколишнього середовища. По-друге, це податок на захист навколишнього середовища. Кошти цього податку використовуються як для санації заподіяної шкоди природі, так і для відрахувань у формі субвенцій виробникам, які випускають більш екологічні товари та послуги.

Система зборів на підтримку якості навколишнього середовища. Передбачені платежі за забруднення водного середовища в розмірі 24,4 євро за одиницю токсичного забруднювача. При цьому для кожної забруднюючої речовини існує мінімальний рівень скидів, нижче якого платежі не беруться. В середньому за рік платежі за забруднення водного середовища становлять близько 130 млн євро і направляються на управління природоохоронною діяльністю (в тому числі на утримання спеціалізованих інспекцій).

Збори на продукти (товари, сировина). Вони стягуються в тому випадку, якщо зазначені товари забруднюють навколишнє середовище. Цей збір є надбавкою до ціни товару, який або на етапі його виробництва, або в процесі споживання забруднює середовище. Таке оподаткування в принципі стимулює до певної міри виробництво екологічних видів сировини і продуктів.

Крім того, в Німеччині розвивається система, що дозволяє купувати право на фактичне або потенційне забруднення середовища, а також продавати це право іншим природокористувачам. Тут доцільно відзначити, що в країнах Західної Європи механізм торгівлі квотами (дозволами) на викиди почав розроблятися ще з середини 90-х років. Однак серйозними перешкодами для повсюдного впровадження даної системи є високі вимоги до моніторингу навколишнього середовища. Так, необхідність великих вкладень в моніторинг знижує економічні переваги зазначеної системи.

Великобританія є країною, яка активно розробляє національне законодавство в галузі охорони навколишнього середовища, в тому числі в частині збереження чистоти атмосферного повітря і скорочення викидів парникових газів. На даний час головним фінансовим інструментом екологічної політики країни можна назвати такі екологічні податки, як податок на захоронення відходів, податок на зміну клімату і сукупний податок.

Податок на захоронення відходів (Landfill tax) – введений в жовтні 1996 р. з метою зниження обсягу утворення та стимулювання до переробки (шляхом компостування і повторної переробки), а також заохочення екологічно чистіших способів утилізації відходів. Податком обкладаються відходи, які захоронюються на офіційних полігонах.

Спочатку ставки податку становили 7 і 2 фунти стерлінгів з розрахунку на 1 т за активними і неактивними (інертним) відходів відповідно. Неактивні відходи не становлять суттєвої загрози для навколишнього середовища. Для підвищення ефективності природоохоронних заходів з квітня 1999 р ставка податку за активними відходами була підвищена до 10 фунтів за 1 т. Крім того, було також оголошено, що ця ставка буде щорічно збільшуватися на 1 фунт. З квітня 2004 року вона становить 15 фунтів стерлінгів за 1 т. Кількість відходів, відправлених на сміттєзвалище, завдяки правильному оподаткуванню

зменшилась з 50 млн т у 2001 р. до 12 млн т у 2015 р.

Для компаній, що експлуатують полігони для розміщення відходів, передбачена система податкових відрахувань, відповідно до якої вони набувають право на ці відрахування в разі вкладення ними коштів в проекти зі збереження навколишнього середовища.

Адміністрування податку здійснюється державним відомством по податках і акцизам.

Податок на зміну клімату (Climate change levy) – введений у квітні 2001 р. на підставі Фінансового акту 2000 р. Базові ж принципи створення податку були сформульовані ще в доповіді Лорда Маршалла «Економічні інструменти та використання енергії в бізнесі», опублікованій у грудні 1998 р. розробники виходили з того, що податок на зміну клімату – ключовий елемент програми уряду в галузі попередження змін клімату, який повинен відігравати основну роль в реалізації зобов'язань Великобританії щодо зменшення викидів парникових газів. Однак не менш важлива вимога до податку полягає в тому, що він не повинен негативно вплинути на конкурентоспроможність британських фірм на міжнародному ринку через збільшення їх загального податкового навантаження. Тому в якості компенсації уряд Великобританії відповідно до рекомендацій Лорда Маршалла знизив на 0,3% відрахування на страхування найманих працівників.

Ставки податку встановлені в розрахунку на одиницю кількості електроенергії або одиницю маси енергоносія в таких розмірах:

- електроенергія – 0,43 пенса за 1 кВт·год;
- кам'яне вугілля – 1,17 пенса за 1 кг (або 0,15 пенса за 1 кВт·год);
- природний газ – 0,15 пенса за 1 кВт·год;
- скраплений попутний газ – 0,96 пенса за 1 кг (або 0,07 пенса за 1 кВт·год).

Оподаткування поширюється на всі випадки промислового використання енергії. Нафтопродукти податком не обкладаються, оскільки вони вже обкладаються акцизом по досить високій ставці. Крім того, не оподатковуються такі види енергії:

- тепла енергія;
- енергія, що отримується з поновлюваних джерел;
- енергія, що виробляється з відходів;
- моторне паливо.

Відносно енергоємних галузей промисловості допускається зниження нормативних вимог по сплаті податку до 80% за умови прийняття ними зобов'язань по мінімізації енерговитрат протягом десятирічного періоду з переглядом стандартів через кожні два роки.

Зниження нормативів досягається в результаті укладення угод про зміну клімату між урядом і компаніями за посередництва професійних асоціацій. Платниками податку є підприємства основних енергоємних галузей промисловості Великобританії – сталеливарної, алюмінієвої, хімічної, цементної, керамічної, скляної, паперової, харчової та ін.

Початковий період дії такого режиму розрахунків з бюджетом було

визначено до 31.032003 р. Надання пільгового режиму в подальшому залежало від того, чи виконані зобов'язання за угодами.

Адміністрування податку здійснюється відомством по податках і акцизам. При цьому, збір податку віднесено до компетенції постачальників енергії, що діють від імені податкового відомства. Сума податку вказується в рахунку-фактурі в окремій графі, що передує графі по ПДВ.

При введенні податку передбачалося, що його надходження (а це близько 1 млрд фунтів стерлінгів) не приведуть до серйозного збільшення доходів бюджету, так як зібрані кошти будуть фактично повернуті компаніям в результаті реалізації ряду ініціатив через Вуглецевий траст (Carbon Trust). А з урахуванням зменшення відрахувань до Фонду національного страхування працівників на 0,3 пенса в розрахунку на кожен фунт стерлінгів такі фінансові відносини найбільше будуть вигідні компаніям з великим числом працівників і низьким енергоспоживанням.

У зв'язку з тим, що метою введення податку було підвищення ефективності використання енергії, урядом Великобританії створено ряд механізмів для допомоги платникам податків в досягненні цієї мети. Зокрема, була створена згадана вище незалежна некомерційна організація, фінансована урядом, – Вуглецевий траст. Ця організація пропонує практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання енергії, а також стимулює дослідження, розробку і впровадження прогресивних технологій в галузі поновлюваних джерел енергії і технологій, які мінімізують викиди в атмосферу. Крім того, в рамках програми допомоги платникам податків передбачено виділення коштів на дослідження і просування енергоефективних технологій також і через Фонд енергетичної ефективності. У 2001 – 2002 рр. уряд збільшив обсяг фінансування цього фонду до 150 млн. фунтів стерлінгів. Близько 100 млн. фунтів стерлінгів виділяється на капітальні відрахування по ряду здійснюваних приватними компаніями інвестицій в енергозберігаючі технології. Список інвестицій затверджується щорічно. Для отримання таких відрахувань компаніями обладнання повинно бути поставлено їм одним з офіційних постачальників енергозберігаючого обладнання встановлених категорій. Наприклад, у 2001 – 2002 рр. цей перелік включав таке обладнання: теплоелектроцентралі, бойлерні системи, двигуни з високим ККД, освітлювальні системи, теплоізоляція труб, холодильні установки, теплові екрани.

Досвід справляння податку на зміну клімату виявив окремі недоліки чинного порядку оподаткування. Головний з них полягає в тому, що податком обкладаються енергоносії, а не парникові гази. Таким чином, не досягається ефективно зниження викидів. Держава повинна стягувати плату за право викиду вуглекислого газу (діоксиду вуглецю) – наприклад, у формі податку на викопне паливо, як це робиться в Норвегії. Однак практика стягування даного податку у Великобританії не поширюється на використання викопного палива в побуті і на транспорті, а в деяких випадках навіть передбачає накладення санкцій при включенні в господарську діяльність ресурсів, використання яких не призводить до виділення парникових газів. Багато компаній вважають, що

стягнення податку викликало збільшення витрат одних компаній і не торкнулося інтересів інших незалежно від заходів, прийнятих ними по підвищенню ефективності енергоспоживання. Як результат, обсяг викидів діоксиду вуглецю в 2001 р. збільшився на 4% в порівнянні з рівнем 2000 р. Введення податку на парникові гази з відповідною системою дозволів призведе до природного подорожчання викопного палива, що, в свою чергу, зробить ефективні технології більш конкурентоспроможними.

Розглядаючи податок на парникові гази як більш ефективну альтернативу існуючій в Великобританії системі оподаткування енергоносіїв, необхідно відзначити, що такий податок має такі особливості:

- є лише одним з інструментів в системі заходів щодо зниження викидів;
- знижує інші податки (наприклад, податки на працю і капітал) і застосовується для усунення непропорційного розподілу податкового тягаря;
- вводить поетапно і з часом коригується (з урахуванням інфляції);
- передбачає виключення (пільги) - в основному для енергоємних галузей або галузей, які в результаті введення податку можуть стати неконкурентоспроможними на світовому ринку.

Сукупний податок (Aggregate levy) – введений у квітні 2002 р. з метою зниження попиту на пісок, гравій та щебінь в результаті збільшення їх ціни, а також стимулювання використання перероблених і вторинних матеріалів. Об'єктом оподаткування є пісок, гравій та щебінь, що видобуваються в промислових цілях (в тому числі в ході днопоглиблювальних робіт). Ставка податку становить 1,6 фунта стерлінгів за 1 т сировини.

Видобування піску, гравію та щебеню становить 82% від видобутку неорганічних копалин на суші і в морській акваторії Великобританії. Видобування, транспортування і розміщення цієї мінеральної сировини спричиняє серйозний негативний вплив на навколишнє середовище.

Різні пільги з податку на пісок, гравій та щебінь передбачені в разі, якщо цю сировину отримано під час видобутку кам'яного вугілля, руди, сировини для виробництва вапна, цементу, окремих видів каменю і сировини, що поставляється на експорт (імпортовану сировину оподатковується при першій реалізації). Інші пільги поширюються на матеріали, що видобуваються в ході днопоглиблювальних робіт в морських портах, каналах і на внутрішніх річкових шляхах, буріння, та земляних робіт під час будівництва шосейних доріг.

Одночасно з введенням податку почав свою роботу Фонд сталого розвитку для використання коштів, отриманих від справляння податку, на зниження негативного впливу на навколишнє середовище при видобутку мінеральної сировини. Спочатку робота цього фонду планувалася до 2003 р з пролонгацією на наступні 3 роки. Річний обсяг надходження податку становить приблизно 300 млн фунтів стерлінгів, з яких 35 млн направляються в зазначений фонд. Обсяг надходжень податку не вплинув істотно на доходи бюджету. Так, 305 млн фунтів стерлінгів, зібрані протягом першого року справляння податку, були повністю компенсовані зниженням на 0,1%

відрахувань до бюджету в рамках системи національного страхування працівників і переказом коштів у зазначений фонд для фінансування проектів по захисту навколишнього середовища.

Таким чином, економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в країнах ЄС відіграють важливу частину екологічної політики.

У недалекому майбутньому слід очікувати деяких змін у податкових системах підприємств, оскільки Європейським Зеленим Курсом²⁸ визначена важливість забезпечення відповідності оподаткування цілям у сфері клімату, а також передбачено перегляд Директиви 2003/96/ЄС про податки на енергію, з зосередженням уваги на екологічних питаннях.

II. Економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в Україні: законодавче регулювання та практики впровадження

1. Нормативні передумови до зеленої модернізації

*Угода про Асоціацію між Україною та ЄС*²⁹ передбачає співробітництво сторін з питань сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги й технології, використання збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг, а також екологічне маркування товарів (стаття 293), та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища у таких сферах, як зміна клімату, якість атмосферного повітря, промислове забруднення і промислові загрози, екологічні збори (стаття 361).

Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва, а також зменшення викидів парникових газів є одними із Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року — цілі 12, 13 (*Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019*³⁰).

Екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій є одним з основних принципів охорони навколишнього природного середовища (*Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»*³¹).

Стаття 48 Закону визначає такі шляхи стимулювання в системі охорони

²⁸ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf

²⁹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

³⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

³¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

навколишнього природного середовища:

а) надання пільг при оподаткуванні в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідходні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;

б) надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;

в) встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;

г) звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;

д) передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;

е) надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.

Стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів, віднесено до основних засад державної екологічної політики України (*Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»³²*).

Основними засадами державної екологічної політики також визначено, що екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку) забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення, а також сприятимуть створенню податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність, створення суб'єктами господарювання систем екологічного управління, впровадження більш чистого виробництва, технологій ресурсо- та

³²<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

енергозбереження, розширеного відтворення лісів.

Одними із завдань для досягнення Цілі 3 державної екологічної політики «Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України» є:

- стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку); та

- стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 402-р схвалена *Концепція реалізації державної політики у сфері промислового забруднення*³³, яка передбачає застосування інтегрованого підходу до запобігання та здійснення контролю за викидами у повітря, воду та ґрунт, та застосування суб'єктами господарювання найкращих доступних технологій та методів управління і досягнення встановлених відповідно до них гранично допустимих обсягів забруднення. Впровадження такого підходу здійснюється з метою подальшої імплементації положень Директиви 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 року про промислове забруднення (інтегроване запобігання та контроль забруднення). З цією метою до Верховної Ради України внесено проєкт Закону України про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення (реєстр. №4167-1 від 13.10.2020 р.³⁴), який передбачає зобов'язання щодо застосування найкращих доступних технологій та методів управління.

2. Державна допомога

На виконання зобов'язань, визначених *Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС* (статті 262 – 267), в Україні впроваджується інструмент державної допомоги суб'єктам господарювання. Зокрема, прийнято Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»³⁵, що набрав чинності 02.08.2017 р.

Згідно із Законом під державною допомогою розуміється підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності.

Державна допомога може реалізовуватися, зокрема, у таких формах:

³³<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#Text>

³⁴http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70176

³⁵<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>

- 1) надання субсидій та грантів;
- 2) надання дотацій;
- 3) надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів;
- 4) списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання;
- 5) надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами;
- 6) зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 7) надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових;
- 8) продаж державного майна за цінами, нижче ринкових;
- 9) збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів.

Згідно із статтею 6 Закону державна допомога може бути визнана допустимою, якщо вона надається для таких цілей:

- 1) сприяння соціально-економічному розвитку регіонів, рівень життя в яких є низьким або рівень безробіття є високим;
- 2) виконання загальнодержавних програм розвитку або розв'язання соціальних та економічних проблем загальнонаціонального характеру;
- 3) сприяння окремим видам господарської діяльності або окремим економічних сфер, або суб'єктам господарювання в окремих економічних зонах, за умови, що це не суперечить міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 4) підтримки культури, креативних індустрій, туризму та збереження культурної спадщини, якщо вплив такої державної допомоги на конкуренцію є неістотним.

Критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги визначаються Кабінетом Міністрів України.

Процес розроблення критеріїв оцінки допустимості *допомоги на захист навколишнього природного середовища* був розпочатий ще у 2017 р. й станом на листопад 2020 р. критерії не затверджені. Згідно із Річним звітом про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2019 рік, затвердженим розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.08.2020 р. № 14-рп³⁶, проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища» було внесено до Кабінету Міністрів України 02.07.2019 р., проте у зв'язку з відставкою Кабінету Міністрів України були повернуті Секретаріатом

³⁶<http://pdd.amc.gov.ua/main/infographicsreport/reportdetails?reportId=145>

відповідно до п. 2 § 40 Регламенту Кабінету Міністрів України для повторного погодження та повторного внесення до Кабінету Міністрів України, враховуючи зміни у структурі центральних органів виконавчої влади. Тому заплановано завершити у 2020 р.

Згідно з опублікованим проєктом постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища»³⁷ передбачається, що державна допомога середовища може надаватися суб'єктам господарювання незалежно від їх розміру для впровадження заходів, спрямованих на забезпечення кращого захисту навколишнього природного середовища та підвищення енергоефективності.

Метою надання такої допомоги може бути усунення або попередження завдання шкоди навколишньому природному середовищу, підвищення ефективності використання природних ресурсів, у тому числі підвищення енергоефективності та заохочення використання альтернативних джерел виробництва енергії. При цьому державна допомога повинна сприяти переходу до ресурсоефективної, низьковуглецевої економіки, встановленню конкурентного та сталого енергетичного ринку.

До державної допомоги на захист навколишнього природного середовища плановано віднести такі види:

- інвестиційна державна допомога, яка дає суб'єктам господарювання змогу застосовувати вищі екологічні стандарти або підвищити якість охорони довкілля за відсутності таких стандартів;
- державна допомога на завчасну адаптацію до нових екологічних стандартів;
- державна допомога на екологічні дослідження;
- державна допомога на відновлення забруднених ділянок;
- інвестиційна державна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних (відновлюваних) джерел;
- операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел;
- операційна державна допомога на сприяння виробництву електроенергії з альтернативних (відновлюваних) джерел на малих потужностях;
- державна допомога на підвищення енергоефективності, в тому числі когенерації та централізованого тепlopостачання і централізованого холодopостачання;
- державна допомога на утилізацію відходів;
- державна допомога на уловлювання та зберігання вуглекислого газу;
- державна допомога у формі зниження екологічних податків;
- державна допомога на енергетичну інфраструктуру;
- державна допомога для заходів забезпечення достатності виробничих потужностей;

---

³⁷<https://amcu.gov.ua/news/zatverdzhennya-kriteriyiv-ocinki-dopustimosti-derzhavnoyi-dopomogi-subyektam-gospodaryuvannya-na-zahist-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha>

- державна допомога на схеми торгівлі дозволами (квотами) на викиди парникових газів;

- державна допомога на переміщення підприємств.

Для кожного з вказаних видів допомоги проектом передбачені критерії допустимості та нормативи інтенсивності (максимальні розміри), наведені у таблиці 4.

Таблиця 4. – Критерії допустимості та нормативи інтенсивності (максимальні розміри) державної допомоги

Вид державної допомоги	Суб'єкти малого підприємництва (інтенсивність може додатково збільшуватися на 15% до досягнення максимального значення в розмірі 100%)	Суб'єкти середнього підприємництва (інтенсивність може додатково збільшуватися на 15% до досягнення максимального значення в розмірі 100%)	Суб'єкти великого підприємництва (інтенсивність може додатково збільшуватися на 15% до досягнення максимального значення в розмірі 100%)
Інвестиційна допомога на підвищений рівень захисту навколишнього природного середовища	60 %; 70 % у разі впровадження еко-інновації *; 100 % у разі проведення конкурсу **	50 %; 60 % у разі впровадження еко-інновації*; 100 % у разі проведення конкурсу **	40 %; 50 % у разі впровадження еко-інновації*; 100 % у разі проведення конкурсу **
Допомога на завчасне застосування нових екологічних стандартів:			
понад 3 роки до введення в дію відповідних стандартів	20 %	15 %	10 %
від 1 до 3 років до введення в дію відповідних стандартів	15 %	10 %	5 %
Інвестиційна допомога на підвищення енергоефективності	50 %; 100 % у разі проведення конкурсу	40 %; 100 % у разі проведення конкурсу	30 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на високоефективну когенерацію	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на сприяння виробництву енергії з альтернативних джерел	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на відновлення забруднених ділянок	100 %	100 %	100 %

Інвестиційна допомога на енергоефективне теплопостачання	65 %; 100 % у разі проведення конкурсу	55 %; 100 % у разі проведення конкурсу	45 %; 100 % у разі проведення конкурсу
Інвестиційна допомога на утилізацію відходів	55 %	45 %	35 %
Інвестиційна допомога на енергетичну інфраструктуру	100 %	100 %	100 %
Допомога на екологічні дослідження	70 %	60 %	50 %
Державна допомога на уловлювання та зберігання вуглекислого газу	100 %	100 %	100 %
Державна допомога на схеми торгівлі дозволами (квотами) на викиди парникових газів	100 %	100 %	100 %
Державна допомога на переміщення підприємств	70 %	60 %	50 %

* У разі впровадження еко-інновації інтенсивність державної допомоги може збільшуватися на 10 відсотків за умови виконання всіх указаних нижче умов:

а) об'єкт або проект еко-інновації має бути новим або істотно вдосконаленим порівняно з технічним рівнем розвитку галузі;

б) очікувана екологічна вигода має бути істотно вищою, ніж покращення внаслідок загального розвитку технічного рівня певної діяльності;

в) інноваційний характер об'єктів або проектів характеризується очевидним ступенем технологічного, ринкового або фінансового ризику, вищого за ризик, пов'язаний із порівнюваними неінноваційними об'єктами або діяльністю.

** Конкурси мають проводитись на основі чітких, прозорих і недискримінаційних критеріїв. Процедура конкурсу повинна забезпечувати відсутність дискримінації та бути відкритою для всіх суб'єктів господарювання.

Внаслідок відсутності затверджених критеріїв оцінки допустимості державної допомоги на охорону навколишнього природного середовища, які мають застосовуватися Уповноваженим органом з питань державної допомоги для здійснення оцінки допустимості чинної та нової державної допомоги та прийняття рішення щодо визнання такої державної допомоги допустимою для конкуренції, на даний час суб'єкти господарювання обмежені в належному користуванні таким інструментом.

Неприведеною у відповідність до законодавства у сфері державної допомоги поки що залишається така форма допомоги як надання податкових пільг.

Згідно із Річним звітом про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2019 рік, затвердженим розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28 серпня 2020 р № 14-рп³⁸,

³⁸<http://pdd.amc.gov.ua/main/infographicsreport/reportdetails?reportId=145>

Комітетом з метою урегулювання питання щодо надання податкових пільг з урахуванням законодавства про державну допомогу було розроблено, погоджено та 09.07.2019 р. внесено на розгляд Кабінету Міністрів України проект Закону України «Про внесення змін до статті 30 Податкового кодексу України щодо приведення його у відповідність із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Законопроектом пропонується внести зміни до Податкового кодексу України щодо приведення його у відповідність із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», а саме доповнити норми, які містять ознаки державної допомоги, бланкетними нормами на Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Наразі відсутність положень у Податковому кодексі, які доповнюють порядок встановлення податкових пільг з урахуванням законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання, може мати загрозу надання незаконної державної допомоги. Внесення зазначених змін до Податкового кодексу України необхідне для запобігання порушенню законодавства про державну допомогу при наданні податкових пільг та розстрочення або відстрочення сплати податків та зборів суб'єктам господарювання, а також уникнення порушення законодавства про державну допомогу під час погашення відповідної заборгованості суб'єктів господарювання. Внаслідок прийняття проекту закону суб'єкти господарювання, які мають право на отримання податкових пільг, будуть мати однаково рівні можливості отримання за умови дотримання положень, визначених Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», та на підставі відповідного рішення Антимонопольного комітету України.

Даний законопроект було повернуто для повторного погодження та повторного внесення до Кабінету Міністрів України відповідно до п. 2 § 40 Регламенту Кабінету Міністрів України у зв'язку з відставкою Кабінету Міністрів України, враховуючи зміни у структурі центральних органів виконавчої влади. Законопроект поки що залишається неприйнятим.

Згідно з даними Реєстру державної допомоги, у деяких випадках державна допомога була визнана допустимою для конкуренції як компенсація обґрунтованих витрат на надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес, на заходи, реалізація яких, серед іншого, знижуватиме негативний вплив на навколишнє середовище.

Наприклад, згідно з рішенням Антимонопольного комітету України № 573-р від 03.09.2020 р.³⁹ визнано допустимою державну допомогу у формі гарантії Хмельницької міської ради за зобов'язаннями Хмельницького комунального підприємства «Спецкомунтранс» відповідно до кредитного договору з Європейським банком реконструкції і розвитку для реалізації проекту модернізації інфраструктури твердих побутових відходів у м. Хмельницький у рамках Програми поводження з побутовими відходами у

---

³⁹<https://amcu.gov.ua/npas/pro-viznannya-pidtrimki-subyektu-gospodaryuvannya-zaznachenoyi-u-povidomlenni-takoyu-shcho-ye-dopustimoyu-derzhavnoyu-dopomogoyu-vidpovidno-do-zakonu>

м. Хмельницькому – Програми «Розумне довкілля Хмельницький» на 2020 рік, затвердженої рішенням тридцять шостої сесії Хмельницької міської ради № 10 від 24.12.2019 р. (гарантія на загальний обсяг кредиту – 28 500 000 євро на період 01.06.2020 — 01.06.2033 рр.).

Метою підтримки є створення системи комплексного поводження з побутовими відходами та трансформація ставлення до побутових відходів на користь розгляду їх як цінного ресурсу, що значною мірою вирішить проблему запобігання накопиченню відходів і обмежить їх шкідливий вплив на навколишнє природне середовище. У результаті очікується:

- покращення муніципальної інфраструктури у сфері поводження з твердими побутовими відходами;
- розвиток та створення першого сміттєпереробного підприємства в регіоні;
- реконструкція та розширення наявного полігону ТПВ відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Згідно з рішенням Антимонопольного комітету України № 467-р від 30.07.2020 р.⁴⁰ визнана допустимою державна допомога, надавана Управлінням комунальної власності Енергодарської міської ради Комунальному підприємству «Міська молочна кухня» на підставі проекту рішення Енергодарської міської ради «Про затвердження Програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства, об'єктів благоустрою, дорожнього господарства міста Енергодара на 2019-2021 роки» у формі поточних та капітальних трансфертів для покриття витрат, пов'язаних із наданням послуг із виробництва дитячого харчування на молочній основі в межах міста Енергодар, що становлять загальний економічний інтерес, на період з 01.01.2020 по 31.12.2021 р. у сумі 9 377 298 грн.

Серед заходів, на які спрямовується державна допомога — капітальні, поточні ремонти та закупівля технологічного обладнання.

3. Екологічний податок

Екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року (*підпункт 14.1.57 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України*⁴¹).

Згідно із статтею 242 Податкового кодексу України об'єктом та базою оподаткування є:

- обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

⁴⁰<https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f2/7fe/74a/5f27fe74a27e9492911039.pdf>

⁴¹<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n210>

- обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

- обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання;

- обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк;

- обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Згідно із статтею 46 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» кошти від екологічного податку зараховуються до державного і місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України (за винятком тих, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк).

При цьому, відповідно до статті 29 *Бюджетного кодексу України*⁴² екологічний податок належить до доходів загального фонду Державного бюджету України, які не мають цільового спрямування⁴³. Зокрема, це 45 % екологічного податку, крім:

- екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі;

- екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі.

Згідно із статтею 69⁻¹ до надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать 55 % екологічного податку, у тому числі:

- 25 % – до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя)⁴⁴;

- 30 % – до обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим;

- 55 % – до бюджетів міст Києва та Севастополя.

Дані щодо надходжень екологічного податку за 2017 – 2019 рр. наведені у таблицях 5 – 8.

⁴²<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

⁴³ Цільове спрямування мають доходи спеціального фонду державного бюджету (стаття 13 Бюджетного кодексу України).

⁴⁴ Формулювання «до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя)» — в редакції Закону № 907-ІХ від 17.09.2020 р., буде введено в дію з 1 січня 2021 р. До цього — застосовне формулювання «до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад».

Таблиця 5. – Екологічний податок у доходах Зведеного бюджету України, Державного бюджету України, місцевих бюджетів⁴⁵

	Зведений		Державний		місцеві ⁴⁶	
2017 р.	4 698,4 млн.грн	0,5 %	1 720,8 млн грн	0,2 %	2 977,6 млн грн	0,6 %
2018 р.	4 921,5 млн.грн	0,4 %	2 779,6 млн грн	0,3 %	2 141,9 млн грн	0,4 %
2019 р.	6 092,6 млн.грн	0,5%	3 854,4 млн грн	0,4 %	2 238,2 млн грн	0,4 %

Таблиця 6. — Екологічний податок у доходах за видами бюджетів⁴⁷

Рік	Надходження / Розподіл	Зведений бюджет	у тому числі за видами бюджетів:							
			Державний	обласні, міста Києва	міст обласного значення	районні	міст районного значення	селищні	сільські	об'єднаних територіальних громад
2017	млн. грн	4 698,4	1 720,8	2066,5	344,0	0,03	112,4	105,4	251,7	97,6
	%	100	36,6	44,0	7,3	0,00	2,4	2,2	5,4	2,1
2018	млн. грн	4 921,5	2 779,6	1,187,5	363,1	0,03	114,4	107,8	260,2	108,9
	%	100	56,5	24,1	7,4	0,00	2,3	2,2	5,3	2,2
2019	млн. грн	6 092,6	3 854,4	1,237,4	370,1	0,04	125,7	105,7	271,0	128,2
	%	100	63,3	20,3	6,1	0,00	2,1	1,7	4,4	2,1

⁴⁵За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁴⁶Дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

⁴⁷За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

Таблиця 7. — Екологічний податок у структурі основних доходів Зведеного бюджету України за видами бюджетів ⁴⁸

Рік	Зведений бюджет	у тому числі за видами бюджетів:							
		Державний	обласні, міста Києва	міст, обласного значення	районні	міст районного значення	селищні	сільські	об'єднаних територіальних громад
2017 р.	0,5	0,2	2,6	0,4	0,00	2,7	2,5	1,6	1,0
2018 р.	0,4	0,3	1,4	0,3	0,00	2,8	2,8	1,6	0,5
2019 р.	0,5	0,4	1,3	0,3	0,00	2,7	2,7	1,6	0,4

Таблиця 8. — Екологічний податок у місцевих бюджетах України у розрізі регіонів ⁴⁹, млн. грн

Регіон	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Вінницька область	168,4	107,9	112,7
Волинська область	7,1	6,2	5,9
Дніпропетровська область	609,5	400,7	413,3
Донецька область ⁵⁰	745,3	498,4	535,1
Житомирська область	13,9	10,9	11,7
Закарпатська область	8,0	6,0	7,4
Запорізька область	288,1	205,8	222,6
Івано-Франківська область	280,6	238,8	247,3
Київська область	66,5	72,6	88,8
Кіровоградська область	55,8	44,1	42,7
Луганська область ⁵¹	110,7	40,3	33,0
Львівська область	101,5	77,3	68,7
Миколаївська область	34,2	25,8	26,6
Одеська область	27,5	19,5	20,5

⁴⁸За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁴⁹За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁵⁰Дані не враховують тимчасово окупованих територій

⁵¹Дані не враховують тимчасово окупованих територій

Полтавська область	133,3	107,3	117,8
Рівненська область	16,7	15,0	22,4
Сумська область	29,1	28,9	27,6
Тернопільська область	5,7	4,5	4,9
Харківська область	100,4	99,9	100,9
Херсонська область	12,1	8,7	8,6
Хмельницька область	22,4	17,2	16,9
Черкаська область	40,5	36,2	38,3
Чернівецька область	3,6	2,9	2,8
Чернігівська область	35,1	25,0	25,2
м. Київ	61,9	42,2	36,4

Згідно зі статтею 47 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», для фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища утворюються Державний, Автономної Республіки Крим та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища утворюється, у тому числі, за рахунок частини екологічного податку згідно із законом.

Про доцільність спрямування екологічного податку до спеціального фонду державного бюджету та необхідність узгодження вимог статті 47 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і статті 29 Бюджетного кодексу України в частині цільового спрямування екологічного податку, зокрема, внесення змін до законодавства щодо зарахування екологічного податку до спеціального фонду державного бюджету та його цільового використання виключно на природоохоронні заходи зазначено у Звіті Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих Міністерством екології та природних ресурсів України на охорону і раціональне використання водних ресурсів, затвердженим рішенням від 24.07.2018 р. № 19-5⁵². Мінприроди, за результатами аудиту інформувало Рахункову палату про ведення роботи з внесення відповідних змін до законодавства (лист від 26.09.2018 р. №5/3-13/10193-1853). У свою чергу Міністерство фінансів України не поділяє такої позиції й зазначає про розгляд, у разі надходження від Мінприроди, збалансованих пропозицій щодо вдосконалення розподілу і використання коштів екологічного податку, що не призведе до зменшення надходжень загального фонду державного бюджету (лист від 11.09.2018 р. №06130-04-13/2378254), водночас звертаючи увагу на цільове спрямування й використання

⁵²https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/zvit_19-5_2018.pdf

⁵³https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/10193.pdf

⁵⁴https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/23782.pdf

тільки для фінансового забезпечення здійснення природоохоронних заходів коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища та спрямування виключно на природоохоронні заходи, які здійснюються на об'єктах державної власності, коштів загального фонду державного бюджету за бюджетною програмою «Здійснення природоохоронних заходів» (КПКВК 2401270), згідно з Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля.

Вказаний Порядок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2011 р. № 163⁵⁵, встановлює спрямування бюджетних коштів відповідно до плану природоохоронних заходів з урахуванням переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1147⁵⁶, на:

- забезпечення раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;
- охорону і раціональне використання водних ресурсів;
- збереження природно-заповідного фонду;
- охорону атмосферного повітря;
- охорону і раціональне використання природних рослинних ресурсів та ресурсів тваринного світу;
- науку, інформацію і освіту, підготовку кадрів, організацію оцінки впливу на довкілля, організацію праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища;
- рекультивацію порушених земель та використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням земель.

Мета використання бюджетних коштів — здійснення природоохоронних заходів, які спрямовані, зокрема, на покращення стану довкілля.

Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Міндовкілля.

Формування плану природоохоронних заходів здійснюється у порядку, встановленому Міндовкілля, за такими критеріями:

- кошти загального фонду державного бюджету спрямовуються виключно на природоохоронні заходи, які здійснюються на об'єктах державної власності;
- готовність природоохоронного заходу на час подання запиту;
- природоохоронний ефект;
- календарний план проведення становить від одного до трьох років;
- для проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція) — наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації (крім установ природно-заповідного фонду, які належать до сфери управління Міндовкілля та ДАЗВ) з урахуванням необхідності погашення заборгованості за бюджетними зобов'язаннями минулих років та завершення

⁵⁵<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2011-%D0%BF#Text>

⁵⁶<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>

розпочатого у минулих роках будівництва, розширення та реконструкції об'єктів з високим ступенем будівельної готовності.

План природоохоронних заходів затверджується Міндовкілля за погодженням з Мінфіном.

Підприємства, установи та організації, що не належать до сфери управління Міндовкілля, які визначені розпорядниками або одержувачами бюджетних коштів, включаються до мережі головного розпорядника бюджетних коштів.

Процедура планування та фінансування природоохоронних заходів за відповідною бюджетною програмою за рахунок бюджетних коштів та контролю за їх використанням визначена Порядком планування та фінансування природоохоронних заходів, затвердженим наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 12.06.2015 р. № 194⁵⁷. Основою для розгляду та включення природоохоронного заходу до плану є запит про виділення коштів для здійснення природоохоронних заходів за бюджетною програмою, що подається замовником природоохоронного заходу до Мінприроди. пріоритет надається природоохоронним заходам, що визначені законами України, актами та дорученнями Президента України та Кабінету Міністрів України і спрямовані на запобігання, попередження, зменшення та усунення забруднення навколишнього природного середовища.

Відбір природоохоронних заходів здійснюється за такими критеріями:

- відповідність загальній меті, завданням бюджетної програми та напрямам діяльності, які забезпечують реалізацію програми;
- готовність природоохоронного заходу на час подання запиту;
- природоохоронний ефект;
- економічна ефективність (строк окупності);
- наявність власних коштів як джерела фінансування;
- наявність гарантованого фінансування з інших джерел;
- строк реалізації природоохоронного заходу.

Підтримка підприємств можлива була також в рамках видатків Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у межах сум сплаченого платниками екологічного податку за бюджетною програмою КПКВК 2401480 програмою «Фінансове забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств», яку було сформовано у 2013 р. з 33% з надходжень спецфонду держбюджету. Проте видатки на дану програму передбачалися лише у 2013 р. — 480975 тис.грн (видатки розвитку, згідно з Державним бюджетом України⁵⁸). На 2014 р. видатків у Державному бюджеті України не було передбачено⁵⁹, а з 2015 р. самої програми також не передбачено⁶⁰.

Механізм використання коштів за даною програмою визначений Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для

⁵⁷<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15#Text>

⁵⁸<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5515-17#Text>

⁵⁹<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18#Text>

⁶⁰<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19#Text>

фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 07.08.2013 р. № 569⁶¹.

Згідно з Порядком головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем даної бюджетної програми є Міндовкілля. Одержувачами бюджетних коштів є підприємства — платники екологічного податку, безпосередні замовники заходів з модернізації об'єктів, які обліковуються на балансі таких підприємств, крім тих підприємств, яких визнано банкрутами, щодо яких порушено справу про банкрутство, які перебувають у стані припинення, санації, а також тих, що мають заборгованість із сплати податків і зборів до державного та місцевих бюджетів, внесків до Пенсійного фонду України та заборгованість із виплати заробітної плати.

Бюджетні кошти використовуються з метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, пов'язаного з викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря, їх скиданням безпосередньо у водні об'єкти, розміщенням відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах (крім розміщення окремих видів відходів, що забезпечує можливість їх подальшого використання як вторинної сировини), відповідно до плану реалізації цільових проектів екологічної модернізації підприємств, який затверджується Міндовкілля за погодженням з Мінфін з урахуванням переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1147, і спрямовуються на забезпечення:

раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;

охорони і раціонального використання водних ресурсів;

охорони атмосферного повітря.

Бюджетні кошти виділяються на безповоротній основі.

Порядок відбору цільових проектів екологічної модернізації підприємств визначено постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. № 756⁶².

Згідно з Порядком, для участі у відборі подаються цільові проекти, спрямовані на екологічну модернізацію підприємств шляхом їх технічного переоснащення, розширення та реконструкції діючих підприємств з метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Основними критеріями відбору цільових проектів є:

1) відповідність заходів, передбачених цільовими проектами, переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147;

2) наявність співфінансування цільових проектів (власних коштів та коштів місцевих бюджетів тощо);

3) еколого-економічна ефективність цільових проектів.

За результатами аудиту ефективності виконання повноважень органами

⁶¹<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2013-%D0%BF#Text>

⁶²<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2013-%D0%BF#Text>

державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти (звіт, затверджений рішенням Рахункової палати від 11.04.2018 р. № 10-3⁶³) Рахунковою палатою зроблено висновок, що відсутність диференціації ставок екологічного податку в розрізі регіонів країни та коефіцієнтів, що застосовуються до ставок податку за понаднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та понадлімітні скиди у водні об'єкти, не сприяє стимулюванню суб'єктів господарювання до зменшення обсягів таких викидів/скидів.

Дані щодо видатків на фінансування охорону навколишнього природного середовища наведені у таблицях 9 – 11.

*Таблиця 9. – Розподіл видатків за бюджетами у 2015 – 2019 рр.
(без міжбюджетних трансфертів)
на охорону навколишнього природного середовища⁶⁴*

Рік	млн. грн					Питома вага, %				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Видатки Зведеного бюджету	5529,7	6255,4	7349,3	8242,1	9731,1	100	100	100	100	100
До державного бюджету	4053,0	4741,6	4739,9	5241,2	6317,6	73,3	76,3	64,5	63,6	64,9
До місцевих бюджетів	1476,7	1483,8	2609,3	3000,9	3413,5	26,7	23,7	35,5	36,4	35,1

*Таблиця 10. – Видатки Зведеного бюджету України
за видами бюджетів на охорону навколишнього природного середовища⁶⁵*

Рік	Видатки / Розподіл / структура	зведений бюджет	у тому числі за видами бюджетів:							
			державний	обласні, міста Києва	міст, обласного значення	районні	міст районного значення	селищні	сільські	об'єднаних територіальних громад
2017	млн.грн	7349,3	4739,9	1311,6	593,0	75,7	158,5	138,2	212,7	119,6

⁶³https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/10-3_2018/Zvit_10-3_2018.pdf

⁶⁴За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁶⁵За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

	%	100	64,5	17,8	8,1	1,0	2,2	1,9	2,9	1,6
	%	0,7	0,8	1,0	0,3	0,1	2,9	2,6	1,1	0,7
2018	млн.грн	8242,1	5241,2	1298,3	849,3	64,6	253,2	114,2	269,5	160,1
	%	100	63,6	15,8	10,2	0,8	3,1	1,4	3,3	1,9
	%	0,7	0,8	0,8	0,4	0,04	4,5	2,2	1,4	0,4
2019	млн.грн	9731,1	6317,6	1359,7	918,7	94,2	279,7	149,1	302,5	309,5
	%	100	64,9	14,0	9,4	1,0	2,9	1,5	3,1	3,2
	%	0,7	0,8	0,9	0,5	0,2	4,6	2,9	1,5	0,6

У структурі видатків Зведеного бюджету України видатки на фінансування охорони навколишнього природного середовища займають найменшу частку серед інших видатків (рисунк 5).

Рис. 5. – Структура видатків Зведеного бюджету у 2019 р.⁶⁶

Видатки на охорону навколишнього природного середовища відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету⁶⁷ класифікують за такими кодами:

0500	Охорона навколишнього природного середовища
0510	Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища
0511	Охорона та раціональне використання природних ресурсів
0512	Утилізація відходів
0513	Ліквідація іншого забруднення навколишнього природного середовища
0520	Збереження природно-заповідного фонду

⁶⁶За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁶⁷<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>

0530	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища
0540	Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища

Видатки на охорону навколишнього природного середовища відповідно до програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету⁶⁸ класифікують за такими кодами:

(код) 8300	Охорона навколишнього природного середовища	(КФКВК) 0500
8310	Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	0510
8311	Охорона та раціональне використання природних ресурсів	0511
8312	Утилізація відходів	0512
8313	Ліквідація іншого забруднення навколишнього природного середовища	0513
8320	Збереження природно-заповідного фонду	0520
8330	Інша діяльність у сфері екології та охорони природних ресурсів	0540
8340	Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів	0540

Таблиця 11. – Видатки Державного бюджету України на фінансування охорони навколишнього природного середовища⁶⁹

	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
Охорона навколишнього природного середовища, у т.ч.:	4 739,9	0,6	5 241,2	0,5	6 317,6	0,6
Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	3 651,1	0,4	3 660,8	0,4	4 774,1	0,4
Збереження природнозаповідного фонду	361,6	0,04	420,0	0,04	501,7	0,05

⁶⁸<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0793201-17#Text>

⁶⁹За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища	104,3	0,01	130,4	0,01	197,5	0,02
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	622,8	0,1	1 029,9	0,1	844,3	0,1

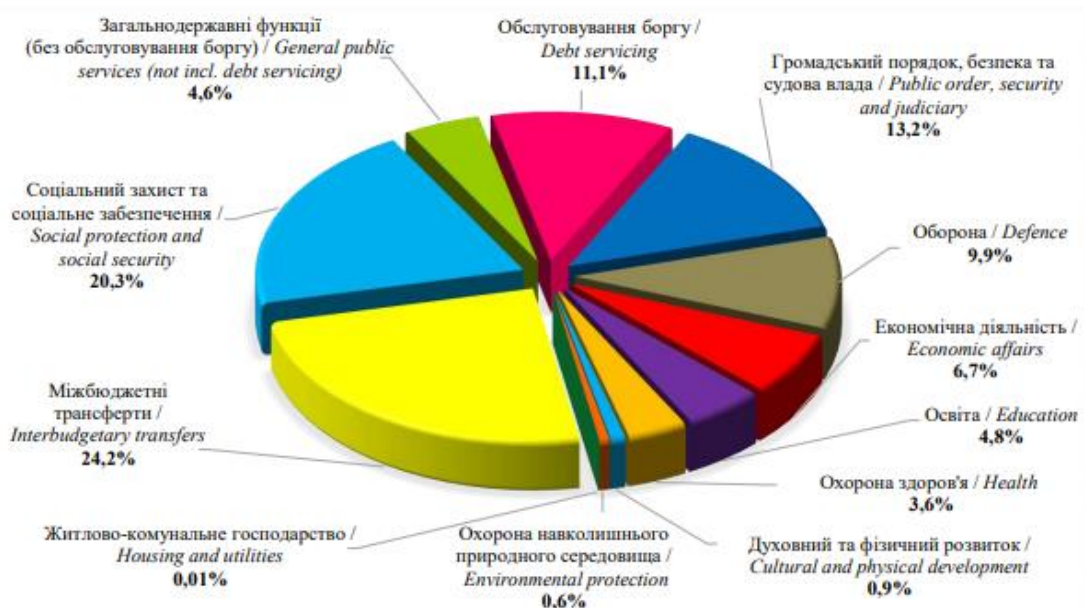

Рис. 6. — Структура видатків Державного бюджету України у 2019 р.⁷⁰

Для порівняння, в ЄС видатки на охорону навколишнього середовища спрямовують за такими напрямками (класифікація природоохоронної діяльності (СЕРА)⁷¹):

- СЕРА 1 – Захист атмосферного повітря і клімату;
- СЕРА 2 – Управління стічними водами;
- СЕРА 3 – Управління відходами;
- СЕРА 4 – Захист і відновлення ґрунту, ґрунтових і поверхневих вод;
- СЕРА 5 – Зниження шуму і вібрації;
- СЕРА 6 – Захист біорізноманіття та ландшафтів;
- СЕРА 7 – Захист від радіації;
- СЕРА 8 – Екологічні дослідження та розробки;
- СЕРА 9 – Інші природоохоронні заходи.

Обсяги видатків на охорону навколишнього середовища у країнах ЄС наведено у Додатку 2.

⁷⁰За даними «Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»

[https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf)

⁷¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0538>

Рахункова палата у своїх звітах про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету та ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку⁷² зазначає про вкрай неефективне використання екологічного податку, неналежне адміністрування екологічного податку та неефективне управління коштами державного бюджету. Екологічний податок не виконує компенсаційної та стимулюючої функцій. Діючий механізм екологічного податку не стимулює суб'єктів господарювання до зменшення обсягів викидів/скидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря/водні об'єкти, дотримання їх нормативів і лімітів. Наприклад, у 2016 р. при збільшенні обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря зменшилася кількість впроваджених заходів з охорони повітря та їх результативність. Станом на 31.12.2019 р. кількість підприємств, що перевищували встановлені у дозволах на спеціальне водокористування ліміти скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти становили 539. Також спостерігається неврахування під час планування природоохоронних заходів їх впливу на вирішення екологічних проблем України, впливу на зміну якісних показників стану довкілля.

Ефективність екологічного податку залежить не тільки від величини податкової ставки, але й багато в чому від того, на які цілі і яким чином будуть розподілені доходи.

Аналізуючи перелік заходів, на реалізацію яких передбачено спрямування коштів державного бюджету за програмою 2401270 «Здійснення природоохоронних заходів» на 2019 рік⁷³, Інформацію про виконання плану природоохоронних заходів за бюджетною програмою «Здійснення природоохоронних заходів» КПКВК 2401270 за 2019 рік⁷⁴, Інформацію про виконання Плану заходів та використання бюджетних коштів за бюджетною програмою за КПКВК 2401500 «Здійснення заходів щодо реалізації пріоритетів розвитку сфери охорони навколишнього природного середовища» за 2019 року (спеціальний фонд державного бюджету)⁷⁵, викликає сумнів спрямованість деяких заходів безпосередньо на покращення стану довкілля й їх природоохоронний ефект. Наприклад, реконструкція даху адміністративного будинку Карпатського національного природного парку, реконструкція даху будівлі Підліснівського природоохоронного науково-дослідного відділення Карпатського НПП, реконструкція адміністративної будівлі національного природного парку «Тузловські лимани», придбання приладів та меблів для облаштування адміністративної будівлі відділення «Білосарайськ» національного природного парку «Меотида», реконструкція адміністративного будинку по вул. О. Кобилянської, 33 в смт Путила, Путильського район Чернівецької області, реконструкція алеї від входу з вул. Київської, 12-а до

⁷²https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/10-3_2018/Zvit_10-3_2018.pdf,
https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/zvit_19-5_2018.pdf, https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/25-2_2019/Zvit_25-2_2019.pdf

⁷³<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2019-%D0%BF#Text>

⁷⁴<https://mepr.gov.ua/news/34785.html>

⁷⁵<https://mepr.gov.ua/news/34656.html>

павільйону Флора Національного дендрологічного парку «Софіївка», тощо. І це при тому, що за програмою КПКВК 2701160 «Збереження природно-заповідного фонду» також наявне бюджетне фінансування.

Отже, механізм екологічного податку потребує реформування, і не лише перегляді ставок, а й використання коштів екологічного податку.

Станом на листопад 2020 р., у Верховній Раді України зареєстровано ряд законопроектів, якими пропонується внесення змін, спрямованих на реформування екологічного податку. Змінами пропонується підвищення ставок екологічного податку, закріплення його цільового використання, тощо. Огляд даних законопроектів наведено у Додатку 3.

Враховуючи положення проаналізованих законопроектів, висновки Рахункової палати, досвід європейських країн, можна зробити висновки, що зміни повинні базуватися на такому:

- 1) закріплення цільового спрямування екологічного податку;
- 2) ставки екологічного податку мають встановлюватися на рівні, який забезпечував би зменшення викидів / скидів у навколишнє природне середовище та утворення відходів, й одночасно не пригнічував би економічну активність в Україні, тобто бути співрозмірними шкоді, яка завдається навколишньому природному середовищу, впливу на суб'єктів господарювання, зокрема, можливість їх сплачувати податок у збільшеному розмірі та спроможність за таких умов здійснити екологічну модернізацію
- 3) в умовах, що склались на сьогодні у зв'язку з пандемією респіраторної хвороби COVID-19, підвищення ставок екологічного податку має вступати в дію по завершенню пандемії й терміну для відновлення підприємств після пандемії (орієнтовно, не раніше 2023 – 2024 рр.), враховуючи фінансовий стан підприємств – платників екологічного податку, а також факт зменшення забруднення довкілля у період карантинних обмежень;
- 4) збільшення ставок має бути поступовим;
- 5) має бути передбачена диференціація ставок екологічного податку за перевищення встановлених дозвільних норм викидів / скидів / обсягів утворення відходів, з метою стимулювання суб'єктів господарювання дотримуватися встановлених дозвільних норм й вкладати гроші на реконструкцію та модернізацію.
- 5) доцільно індексувати ставки екологічного податку на викиди в атмосферне повітря;
- 6) пропозиція щодо запровадження процедури зменшення суми екологічного податку має бути узгоджена із законодавством у сфері державної допомоги, тобто спочатку має відбутися узгодження Податкового кодексу України та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо податкових пільг.

Бібліографія

1. Бюджетний кодекс України
2. Податковий кодекс України
3. Договір про Європейський Союз
4. Договір про функціонування Європейського Союзу
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII
6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»
8. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»
9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік»
10. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»
11. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»
12. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
13. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
14. Закон України «Про публічні закупівлі»
15. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» від 17.09.1996 р. № 1147
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля» від 28.02.2011 р. № 163
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання Угоди про фінансування програми «Підтримка реалізації Стратегії національної екологічної політики України» від 17.08.2011 р. №877
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання проведення відбору цільових проектів екологічної модернізації підприємств» від 18.09.2013 р. № 756
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств» від 07.08.2013 р. № 569
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою 2401270 «Здійснення природоохоронних заходів» на 2019 рік від 24.04.2019 р. № 393

22. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення» від 22.05.2019 р. № 402-р

23. Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts

24. Директива Ради №2003/96/ЄС від 27.10.2003 року про реструктуризацію системи Співтовариства щодо оподаткування енергопродуктів та електроенергії

25. Commission Regulation (EU) 2020/972 of 2 July 2020 amending Regulation (EU) No 1407/2013 as regards its prolongation and amending Regulation (EU) No 651/2014 as regards its prolongation and relevant adjustments

26. Повідомлення Комісії Настанови щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвиток енергетики на 2014 – 2020 роки (2014/C 200/01)

27. Communication from the Commission concerning the prolongation and the amendments of the Guidelines on Regional State Aid for 2014-2020, Guidelines on State Aid to Promote Risk Finance Investments, Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy 2014-2020, Guidelines on State aid for rescuing and restructuring non-financial undertakings in difficulty, Communication on the Criteria for the Analysis of the Compatibility with the Internal Market of State Aid to Promote the Execution of Important Projects of Common European Interest, Communication from the Commission – Framework for State aid for research and development and innovation and Communication from the Commission to the Member States on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to short-term export-credit insurance 2020/C 224/02

28. COM(2011)112 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions. A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050

29. COM/2011/0571 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions. Roadmap to a Resource Efficient Europe

30. COM(2019) 640 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions. The European Green Deal

31. Рішення Антимонопольного комітету України «Про розгляд справи про державну допомогу» № 467-р від 30.07.2020 р.

32. Рішення Антимонопольного комітету України «Про визнання підтримки суб'єкта господарювання, зазначеної у повідомленні, такою, що є допустимою державною допомогою відповідно до Закону» № 573-р від 03.09.2020 р.

33. Річний звіт Антимонопольного комітету України про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2018 рік, затверджений розпорядженням від 29.08.2019 р. № 15-рп

34. Річний звіт Антимонопольного комітету України про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2019 рік, затверджений розпорядженням від 28.08.2020 р. № 14-рп

35. Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти, затверджено рішенням Рахункової палати від 11.04.2018 № 10-3 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/10-3_2018/Zvit_10-3_2018.pdf

36. Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності виконання повноважень державними органами в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку за розміщення відходів, утворення та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів, затверджений рішенням Рахункової палати від 24.09.2019 № 25-2 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/25-2_2019/Zvit_25-2_2019.pdf

37. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих Міністерством екології та природних ресурсів України на охорону і раціональне використання водних ресурсів, затверджений рішенням Рахункової палати від 24.07.2018 р. № 19-5 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/zvit_19-5_2018.pdf

38. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів» від 12.06.2015 р. № 194

39. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 р. № 11

40. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету» від 20.09.2017 р. № 793

41. Інформація про виконання плану природоохоронних заходів за бюджетною програмою «Здійснення природоохоронних заходів» КПКВК 2401270 2019 рік

42. Інформація про виконання Плану заходів та використання бюджетних коштів за бюджетною програмою за КПКВК 2401500 «Здійснення заходів щодо реалізації пріоритетів розвитку сфери охорони навколишнього природного середовища» за 2019 року

43. Лист Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.09.2018 р. №5/3-13/10193-18 про результати аудиту https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/10193.pdf

44. Лист Міністерства фінансів України від 11.09.2018 р. №06130-04-13/23782 про результати аудиту https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/19-5_2018/23782.pdf
45. Лист Міністерства фінансів України від 20.11.2019 р. №06030-03-2/30025 щодо розгляду звіту - https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/25-2_2019/30025.pdf
46. Статистичний збірник: «Бюджет України 2019»
47. Проект Закону України про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення (реєстр. №4167-1 від 13.10.2020 р.)
48. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища»
49. Аналітичний звіт за результатами надання консультативних послуг у сфері наукових досліджень на тему: «Економічно-обґрунтований підхід до запровадження Національного плану скорочення викидів в Україні на підставі досвіду скорочення викидів у повітря шкідливих забруднюючих речовин великими спалювальними установками в Європі» - Київ, 2020.
50. Канонішена-Коваленко К., Шевченко Л. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2018. – 128 с. https://openaccess.org.ua/data/blog_dwnl/Ecological_tax_2018.pdf
51. Кулик Ольга. Система державної допомоги в Україні: як європейські вимоги можуть зробити її більш ефективною — ГО «Український центр європейської політики» Київ 2019 https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Systema-derzhavnoyi-dopomogy-v-Ukrayini_yak-uevropejski-vymogy-mozhut-zrobyty-yiyi-bilsh-efektyvnoyu-1.pdf
52. Настанова щодо впровадження сталих публічних закупівель. Інтеграція критеріїв сталості в процедури публічних закупівель – К., 2016. - 125 с. https://www.ecolabel.org.ua/images/page/Handbook%20SPP_UA.pdf
53. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва : дов. / С.В. Берзіна та ін. – К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 138 с. <https://iem.org.ua/images/librery/2.pdf>
54. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. / Т.П. Галушкіна, Л.А. Мусіна, В.Г. Потапенко та ін. ; за наук. ред. Т.П. Галушкіної. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 154 с. <https://iem.org.ua/images/librery/1.pdf>
55. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ «Акад. фін. Управління». – К., 2017. – 448 с. https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=458&num=1
56. Environment and Energy, Transport. 2020 edition <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/11478276/KS-DK-20-001-EN-N.pdf/06ddaf8d-1745-76b5-838e-013524781340>

57. Millock Katrin, Nauges Céline, Sterner, Thomas. Environmental Taxes: A Comparison of French and Swedish Experience from Taxes on Industrial Air Pollution, CESifo DICE Report, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/166797/1/ifo-dice-report-v02-y2004-i1-p30-34.pdf>

58. OECD/EUROSTAT. The Environmental Goods and Services Industry: Manual for Data Collection and Analysis. Published by: OECD Publishing Eurostat – 1999.

https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/EPEA/EnvIndustry_Manual_for_data_collection.PDF

59. The Swedish Tax on Nitrogen Oxide Emissions. Lessons in Environmental Policy Reform. OECD Environment Policy paper №02. December 2013 - <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k3tpspfqgzt-en.pdf?expires=1607277431&id=id&accname=guest&checksum=7F9F54FA8993496330D57EA75B4C87B3>

60. <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/>

61. <http://ec.europa.eu>

62. <https://ec.europa.eu/eurostat/>

63. <https://eefund.org.ua/>

64. www.energysavingtrust.org.uk

65. <https://www.enterprise-ireland.com/en/>

66. <https://infobox.prozorro.org/>

67. <https://www.oecd.org/>

68. <https://pinedatabase.oecd.org>

69. <http://pdd.amc.gov.ua/registry/registryofstateaid/list>

70. <https://www.piib.org.pl/>

Додаток 1

Приклади надання державної допомоги у країнах ЄС

Країна	Отримувач допомоги	Розмір допомоги	Проект
Німеччина, 2010 р.	ArcelorMittal Eisenhuettenstadt GmbH	30,18 млн євро	Реалізація демонстраційного проекту Top Gas Recycling (справа №450/2009 від 09.03.2010 р. ⁷⁶). Top Gas Recycling (TGR) — це технологія, яка дозволяє відокремити CO ₂ від верхнього газу (CO ₂ + CO), що виділяється з доменної печі, і повторно використовувати газ, вільний від CO ₂ (в основному CO), в доменному процесі. Повторне використання газу, що не містить CO ₂ , дозволяє економити кокс, який зазвичай використовується в процесі виробництва.
Чехія, 2013 р., Оперативна програма «Навколишнє середовище структурних фондів ЄС»	Třinecké železářny a.s.	800,58 млн. чеських крон (близько 31 млн. євро)	Реконструкція існуючої вторинної системи видалення пилу в основних кисневих печах, введення вилучення пилової фракції з верхньої частини виробничого цеху, а також централізацію і, таким чином, заміну деяких існуючих окремих та застарілих елементів обладнання для пиловідведення (справа №SA.35601 (2013/N) ⁷⁷).

⁷⁶http://ec.europa.eu/.../cases/232457/232457_1083374_52_1.pdf

⁷⁷http://ec.europa.eu/.../248088/248088_1741711_120_2.pdf

			Головною метою проекту було підвищення ефективності видобутку та фільтрації відпрацьованих газів. Проект передбачав встановлення абсолютно нової фільтраційної станції, включаючи фільтр, вентиляторну станцію, стек, трубопровід для витяжки, необхідний носій та обладнання для видалення пилу.
Чехія, 2013 р., Оперативна програма структурних фондів ЄС	ArcelorMittal Ostrava a.s.	444,86 млн. чеських крон (близько 17,33 млн. євро)	Інвестиції в установку для пилеуловлювання на агломераційному заводі (справа №SA.35597 (2013/N) ⁷⁸).
Польща, 2013 – 2016 рр., грантова програма «Енергозбереження та просування відновлюваних джерел енергії» в рамках фондів Норвегії та ЄЕЗ	PGE Górnictwo i Energetyka Konwencyjna S.A.	Дофінансування – 4761905 млн. євро	Модернізація установки десульфуризації димових газів для блоків 5 і 6 на електростанції Белхатув дозволила скоротити викиди SO ₂ до рівнів, встановлених Директивою про промислові викиди, тобто нижче 200 мг/нм ³ , при одночасному збільшенні вмісту сірки в паливі з 0,78% (середній показник у 2009 – 2011 рр.) до 1,23% – середнього показника на 2016 р. Крім того, реалізація проекту дозволила зменшити викиди пилу, HCl, HF і важких металів.
		Дофінансування – 1402857	Встановлення комплексних систем денітрифікації димових газів на

⁷⁸http://ec.europa.eu/.../248092/248092_1503000_173_2.pdf

		млн. євро	енергоблоках 1, 2, 3 Турівської електростанції, що дало змогу знизити рівні викидів NO _x до ≤ 200 мг/м ³ .
		Дофінансування – 4386587 млн. євро	Будівництво повної, незалежної установки десульфуризації димових газів із використанням вапняно-гіпсового мокрого методу MOWAP разом із супутньою інфраструктурою, що дозволило знизити концентрацію SO ₂ до рівня ≤ 200 мг/м ³ .
Польща, Програма «Інфраструктура та довкілля»	Дотації, 126,97 млн. євро (максимальне дофінансування проєкту обмежено 30% від його загальної вартості, проте не більше 5 млн євро)		Підтримка підприємств у впровадженні найкращих доступних технологій та методів управління: 1. Заміна технологій з метою усунення або обмеження негативного впливу на довкілля, наприклад, модернізація або заміна електрофільтрів, інших пилоочисних установок, систем сірко- та азотоочищення; 2. Інвестиції у встановлення пилогазоочисного обладнання (обладнання на «трубі»); 3. Інвестиції на виконання вимог інтегрованого дозволу.
	Дотації 482,94 млн. євро (максимальне дофінансування проєкту обмежено 30% від його загальної вартості, проте не більше 5 млн. євро)		Підтримка підприємств у сфері охорони атмосферного повітря: 1. Модернізація або реконструкція спалювальних установок; 2. Модернізація або встановлення обладнання

		для зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; 3. Заміщення спалювальних установок на екологічно чисті установки.
--	--	--

Додаток 2

Видатки ЄС на охорону навколишнього середовища, млн. євро

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
ЄС (27 країн з 2020 р.)	222 090,9	227 491,7	232 607,6	232 575,3	236 868,6	242 320,7	246 774,8	256 890,2	259 728,5	269 108,8
ЄС (28 країн (2013-2020 рр.))	249 284,4	254 360,1	263 527,9	264 967,5	271 894,1	284 603,6	283 587,7	294 006,5	300 919,3	312 640,1
Бельгія	:	:	:	:	13 282,8	13 028,6	13 177	14 322,9	:	:
Болгарія	:	:	:	:	1 041,7	979,8	681,9	764,2	:	:
Чехія	:	:	:	:	4 342	4 618,2	4 744,2	5 123,1	:	:
Данія	5 352,8	5 390,8	5 596,8	5 773,6	5 370,7	5 926,1	5 876,7	6 209,1	:	:
Німеччина	52 116	54 919	57 021	58 937	63 026	64 311	67 055	70 378	:	:
Естонія	:	:	:	:	520,4	564,4	455,2	541,7	:	:
Ірландія	2 333	2 225,6	2 086	1 961,6	1 749,1	:	1 655,1	:	:	:
Греція	:	:	:	:	2 544,2	2 537	2 220	2 256,6	:	:
Іспанія	18 638,5	17 619,1	16 676,2	16 466,3	16 281,4	16 891,7	16 985	17 758	18 729	:
Франція	40 143	41 216,4	42 150,5	43 000,2	43 024,4	42 362,9	42 884,8	44 566,2	:	:
Хорватія	:	:	:	:	1 025,1	1 058,3	1 098,9	1 187,5	:	:
Італія	28 481,5	28 043,5	28 454,7	27 504,8	26 580	27 995,2	29 900,6	29 810,2	:	:
Кіпр	385,1	376,4	379,9	343,7	275,5	320,9	300,2	307,1	:	:
Латвія	308,1	383,7	689,7	514,2	462,7	426,8	428,8	427,4	:	:
Литва	791,8	648,9	677,2	531,9	523,6	507,7	590,2	565,5	:	:
Люксембург	285,7	311,5	326,9	391,9	423,9	477,8	515,7	586,2	:	:

Угорщина	:	:	:	:	2 485,3	2 838,5	2 088,4	2 410,9	:	:
Мальта	:	:	:	:	142,1	202,6	155,6	166,4	:	:
Нідерланди	:	:	:	17 501,6	18 273,5	18 678,6	17 935,6	18 265,4	:	:
Австрія	:	:	:	:	10 211,4	10 491,8	11 320,5	11 704,8	:	:
Польща	6 486,9	6 983,6	7 512,8	6 668,8	7 457,2	7 970,1	8 665,7	8 815,8	:	:
Португалія	:	:	:	:	2 482	2 442,3	2 289,4	2 721,1	:	:
Румунія	:	:	:	:	2 120,3	2 892	2 105,5	:	:	:
Словенія	819,1	957,1	968,1	865,9	963,4	863	858,1	861,1	:	:
Словакія	1 477,5	1 325,7	1 505,9	1 383,8	1 454,9	1 826	1 520,1	1 592,9	:	:
Фінляндія	:	:	:	:	3 605,5	3 764,7	3 841	3 739	:	:
Швеція	6 827,1	7 735,6	7 989,8	7 847,1	7 891,1	8 155,9	8 718,5	8 786,4	:	:
Великобританія	22 655,1	22 075,8	25 954,5	27 338,5	30 025,6	37 210,9	31 914,8	31 877,5	:	:
Ісландія	:	:	:	:	213,8	239,6	287,2	346,9	370,2	:
Норвегія	:	:	:	4 989	4 895,3	5 164,8	5 049,1	5 298,6	5 547,7	:
Швейцарія	7 804,6	8 810,6	8 743,2	9 256	9 297,4	10 798,2	11 317,2	10 967,2	10 705,1	:
Туреччина	:	:	:	8 435,9	8 434,4	8 440,5	8 256,9	8 308,1	6 695,3	:

Додаток 3

Огляд законопроектів, якими пропонується внесення змін, спрямованих на реформування екологічного податку (zareestrovanih u Verkhovnij Radі Ukraїni stanom na listopad 2020 p.)

№ з/п	Назва законопроекту	Короткий зміст законопроекту
1.	Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо збільшення ставок екологічного податку з метою проведення додаткових заходів, що сприятимуть зміцненню здоров'я та покращенню медико-санітарного забезпечення громадян України (реєстр. №2367 від 01.11.2019 р. ⁷⁹)	Законопроектом пропонується збільшити в 4 рази ставок екологічного податку (статті 243, 245, 246, 247 та 248 Податкового кодексу України). На думку автора законопроекту таке збільшення ставок екологічного податку дозволить докорінно змінити ситуацію негативного впливу промислового комплексу країни на навколишнє середовище і створить стимул для зниження рівня викидів як на державному рівні, так і на рівні регіональних систем управління, а також для збільшення питомої ваги екологічно орієнтованих інвестицій та забезпечить повноцінне фінансове забезпечення заходів, що сприятимуть зміцненню здоров'я та покращенню медико-санітарного забезпечення громадян України.
2.	Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо збільшення ставок екологічного податку та впровадження європейських принципів модернізації української промисловості (реєстр. №2367-1 від 18.11.2019 р. ⁸⁰)	Законопроектом пропонуються зміни до Податкового кодексу України в частині: - уточнення у деяких термінах та введення термінів <i>«поточні витрати на охорону довкілля»</i> – всі види витрат, понесені платником податку при здійсненні планованої діяльності, погодженої у порядку встановленому законом України «Про оцінку впливу на довкілля», або відповідно до висновку державної екологічної експертизи, одержаного до введення в дію закону України «Про оцінку впливу на довкілля», а також інші витрати, понесені платником податку на збереження біорізноманіття та середовища

⁷⁹http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67260

⁸⁰http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67431

		<p>існування, та термін “<i>освоєні (здійсненні) капітальні інвестиції в необоротні активи, з метою охорони довкілля, в межах здійснення планованої діяльності</i>” - використані обсяги капітальних інвестицій звітного періоду на обладнання, технічне оснащення, будівництво в межах здійснення планованої діяльності, погодженої у встановленому законодавством порядку у рамках оцінки впливу на довкілля (за винятком капітальних вкладень та поточних витрат, що фінансуються з бюджету, міжнародної технічної допомоги, грантів), що спрямовані на запобігання, скорочення чи ліквідацію забруднення, інших видів шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на довкілля, а також на збереження біорізноманіття та середовища існування;</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення у 1,5 рази ставок екологічного податку; - відміна податку за викиди окису вуглецю; - зменшення обчисленої суми екологічного податку в розмірі не більше 70 відсотків на суму витрат на освоєння (здійснення) капітальних інвестицій в необоротні активи та/або поточних витрат на охорону довкілля з метою запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля; - механізм поступового введення підвищених ставок екологічного податку в дію до 2030 р.
3.	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо збільшення ставок екологічного податку для впровадження європейських принципів модернізації української промисловості (реєстр. №2367-2 від 18.11.2019 р.⁸¹)</p>	<p>Законопроектом пропонуються а) зміни до Податкового кодексу України в частині:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уточнення у деяких термінах та введення термінів, як і законопроект №2367-1, “<i>поточні витрати на охорону довкілля</i>” та “<i>освоєні (здійсненні) капітальні інвестиції в необоротні активи, з метою охорони довкілля, в межах здійснення планованої діяльності</i>”; - збільшення у 1,03 рази ставок екологічного податку;

⁸¹http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67436

		<ul style="list-style-type: none"> - можливості зменшення обчисленої суми екологічного податку в розмірі не більше 70 відсотків на суму витрат на освоєння (здійснення) капітальних інвестицій в необоротні активи та/або поточних витрат на охорону довкілля з метою запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля; - встановлення механізму збільшення розміру ставок податку, передбачених статтями 243, 245, 246, 247, 248 на розмір прогнозного відсотку зростання ВВП, розрахованого на наступний рік (застосування - не раніше 2022 р.); <p>б) зміни до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» в частині щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведення інформації у повідомленні про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, про компенсаційні заходи, здійснення (реалізація) яких дає підстави для зменшення обчисленої суми екологічного податку у порядку, передбаченому Податковим кодексом України; - включення до звіту з оцінки впливу на довкілля опису (переліку) передбачених заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, у тому числі (за можливості) компенсаційних заходів, здійснення (реалізація) яких дає підстави для зменшення обчисленої суми екологічного податку у порядку, передбаченому Податковим кодексом України; - визначення у висновку з оцінки впливу на довкілля переліку погоджених з суб'єктом господарювання (платником екологічного податку) проектів екологічної модернізації підприємства та/або інших заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, у тому числі компенсаційних заходів, реалізація яких дає підстави для
--	--	---

		<p>зменшення обчисленої суми екологічного податку у порядку передбаченому Податковим кодексом України;</p> <p>в) зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» у частині щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розширення повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на організацію і здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням дотримання порядку освоєння (здійснення) підприємством, установою або організацією капітальних інвестицій в необоротні активи або поточних витрат на охорону довкілля, здійснених в межах провадження планованої діяльності, спрямованих на реалізацію проектів екологічної модернізації підприємства або інших заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, для цілей отримання права на зменшення підприємством, установою, організацією суми нарахування платежів екологічного податку, в порядку передбаченому Податковим кодексом України; - доповнення інструментів стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища таким, як надання права підприємствам, установам або організаціям на зменшення, в порядку передбаченому
--	--	--

		<p>Податковим кодексом України, сум платежів (нарахувань) екологічного податку у разі реалізації таким підприємством, установою, організацією проектів екологічної модернізації підприємства та/або інших заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення або усунення значного негативного впливу на довкілля.</p>
4.	<p>Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження європейських принципів модернізації української промисловості (реєстр. №2464 від 18.11.2019 р.⁸²)</p>	<p>Законопроектом пропонуються: а) зміни до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» в частині щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведення у повідомленні про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, та звіті з оцінки впливу на довкілля опису (переліку) передбачених заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, у тому числі (за можливості) компенсаційних заходів, здійснення (реалізація) яких дає підстави для зменшення обчисленої суми екологічного податку у порядку, передбаченому Податковим кодексом України тощо; - покладення у висновку з оцінки впливу на довкілля обов'язку із здійснення заходів, що спрямовані на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, у тому числі компенсаційних заходів, моніторингу впливу планованої діяльності на довкілля - покладає обов'язок із здійснення відповідних дій (якщо з оцінки впливу на довкілля випливає необхідність у здійсненні); <p>б) зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» у частині щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доповнення інструментів стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища таким, як надання права

⁸²http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67430

		підприємствам, установам або організаціям на зменшення, в порядку передбаченому Податковим кодексом України, сум платежів (нарахувань) екологічного податку у разі реалізації таким підприємством, установою, організацією проектів екологічної модернізації підприємства та/або інших заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення або усунення значного негативного впливу на довкілля.
5.	Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення цільового використання екологічного податку та впровадження європейських принципів модернізації української промисловості (реєстр. №2465 від 18.11.2019 р. ⁸³)	Законопроектом пропонується внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині щодо виключення екологічного податку з доходів загального фонду Державного бюджету України та включення його до спеціального фонду Державного бюджету України.
6.	Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення цільового використання екологічного податку (реєстр. № 2465-1 від 10.12.2019 р. ⁸⁴)	Законопроектом пропонується внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині щодо виключення екологічного податку з доходів загального фонду Державного бюджету України та включення до спеціального фонду Державного бюджету України: - екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення; - 20 % екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк та екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення)

⁸³http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67429

⁸⁴http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67599

7.	<p>Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо стимулювання зменшення обсягів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, викидів в атмосферне повітря та розміщення відходів (реєстр. №3632 від 11.06.2020 р.⁸⁵)</p>	<p>Законопроектом пропонується внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині щодо виключення екологічного податку з доходів загального фонду Державного бюджету України та включення його до спеціального фонду Державного бюджету України.</p>
8	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання зменшення скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти (реєстр. №3543 від 27.05.2020 р.⁸⁶)</p>	<p>Законопроектом пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поступове збільшення ставок податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти у 10 разів до 2029 р.; - додаткове збільшення ставок податку у 10 разів за обсяги скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, які перевищують ліміти скидання, встановлені у дозволі на спеціальне водокористування - додаткове збільшення ставок податку у 10 разів за весь обсяг забруднюючих речовин за відсутності у водокористувача дозволу на спеціальне водокористування зі встановленими в ньому лімітами скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти

⁸⁵http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69104

⁸⁶http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68944

9.	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання зменшення обсягів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, викидів в атмосферне повітря та розміщення відходів (реєстр. №3543-1 від 11.06.2020 р.⁸⁷)</p>	<p>Законопроектом пропонуються зміни до Податкового кодексу України в частині:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уточнення деяких термінів та введення термінів “<i>поточні витрати на охорону довкілля</i>” та “<i>освоєні (здійсненні) капітальні інвестиції в необоротні активи, з метою охорони довкілля, в межах здійснення планованої діяльності</i>” аналогічного змісту, викладеному у законопроекті №2367-1; - збільшення ставок екологічного податку на 20% (при цьому, до запропонованих розмірів ставок екологічного податку пропонується поступово застосовувати додатковий відсотковий коефіцієнт, який з 01.01.2030 р. становитиме 100%); - скасування оподаткування за викиди в атмосферне повітря окису вуглецю; - запровадження процедури зменшення суми екологічного податку за викиди, скиди забруднюючих речовин та за розміщення відходів у розмірі не більше 70% обчисленої суми екологічного податку на суму витрат на освоєння (здійснення) капітальних інвестицій у необоротні активи та/або поточних витрат на охорону довкілля.
10	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень (реєстр. №4101 від 15.09.2020 р.⁸⁸)</p>	<p>Законопроектом пропонується серед іншого:</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення ставок екологічного податку (крім ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти та за викиди двоокису вуглецю) на 11,6 % з урахуванням прогнозного індексу споживчих цін на 2020 рік – 111,6 %; - поступове підвищення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами з 10,00 грн/т до 30,00 грн/т у 2024 р., збільшуючи щороку на 5 грн., починаючи з 01.01.2021 р., з метою наближення до мінімальної ставки в країнах ЄС

⁸⁷http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69105

⁸⁸http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69946

	<p>(у Польщі – 1 євро/тонну) та стимулювання підприємств-забруднювачів до зменшення забруднення навколишнього природного середовища;</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення у 2 рази ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти з 01.01.2021 р. та поступове їх підвищення у 10 разів до 2029 році, з метою стимулювання забруднювачів вживати заходи щодо зменшення скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти; - введення норми про збільшення ставок на скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти у 10 разів у разі здійснення обсягів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, які перевищують ліміти скидання, встановлені у дозволі на спеціальне водокористування; - за відсутності у водокористувача дозволу на спеціальне водокористування із встановленими в ньому лімітами скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, податок справляється за весь обсяг забруднюючих речовин за ставками, зазначеними у пунктах 245.1, 245.2 та 245.4, збільшеними у 10 разів. <p>Також пропонується збільшення на 12,0 % з урахуванням прогнозного індексу цін виробників промислової продукції на 2020 рік (112,0 %):</p> <ul style="list-style-type: none"> - ставки рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, ; - ставки рентної плати за спеціальне використання води; - ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів
--	---

11.	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень (реєстр. №4101-д від 11.11.2020 р.⁸⁹)</p>	<p>Законопроектом пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення ставок екологічного податку (крім ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти та за викиди двоокису вуглецю) на 11,6 % з урахуванням прогнозного індексу споживчих цін на 2020 рік (111,6 %); - поступове підвищення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами з 10,00 грн/т до 30,00 грн/т у 2024 р., збільшуючи щороку на 5 грн., починаючи з 01.01.2021 р., з метою наближення до мінімальної ставки в країнах ЄС (у Польщі – 1 євро/тонну) та стимулювання підприємств-забруднювачів до зменшення забруднення навколишнього природного середовища; - збільшення у 2 рази ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти з 01.01.2021 р. та поступове їх підвищення у 10 разів до 2029 році, з метою стимулювання забруднювачів вживати заходи щодо зменшення скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти. <p>Також пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - скасувати рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів; - збільшення на 12,0 % ставок рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, та за спеціальне використання води.
12.	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень (реєстр. №4101-2 від 01.10.2020 р.⁹⁰)</p>	<p>Законопроектом пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - введення термінів «<i>поточні витрати на охорону довкілля</i>» (всі види витрат, понесені платником податку при здійсненні планованої діяльності, погодженої у порядку встановленому законом України «Про оцінку впливу на довкілля», або відповідно до висновку державної екологічної експертизи, одержаного до введення в дію

⁸⁹http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70402

	<p>закону України «Про оцінку впливу на довкілля», а також інші витрати, понесені платником податку на збереження біорізноманіття та середовища існування) та <i>«капітальні інвестиції в необоротні активи на охорону довкілля»</i> (обсяг капітальних інвестицій, спрямованих на реалізацію проекту (проектів) екологічної модернізації основних засобів та/або обладнання підприємства (будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення (в тому числі оснащення автоматизованими системами вимірювання та автоматизованим обладнанням для моніторингу викидів, встановлення яких передбачено чинним законодавством), перепрофілювання або капітальний ремонт) для цілей запобігання, відвернення, уникнення, зменшення або усунення значного негативного впливу на довкілля, які були освоєні (здійснені) платником податку у звітному періоді в межах провадження планованої діяльності, погодженої за процедурою оцінки впливу на довкілля у встановленому законом порядку);</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення ставок екологічного податку (крім ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти та за викиди двоокису вуглецю) на 11,6 % з урахуванням прогнозного індексу споживчих цін на 2020 р. (111,6 %); - поступове підвищення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами з 10,00 грн/т до 30,00 грн/т у 2024 р., збільшуючи щороку на 5 грн., починаючи з 01.01.2021 р., з метою наближення до мінімальної ставки в країнах ЄС (у Польщі – 1 євро/тонну) та стимулювання підприємств-забруднювачів до зменшення забруднення навколишнього природного середовища; - збільшення у 2 рази ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти з 01.01.2021 р. та поступове їх підвищення у 10 разів до 2029 році, з метою стимулювання
--	--

⁹⁰http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70110

		<p>забруднювачів вживати заходи щодо зменшення скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти;</p> <ul style="list-style-type: none"> - введення норми про збільшення ставок на скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти у 10 разів у разі здійснення обсягів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, які перевищують ліміти скидання, встановлені у дозволі на спеціальне водокористування; - за відсутності у водокористувача дозволу на спеціальне водокористування із встановленими в ньому лімітами скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, податок справляється за весь обсяг забруднюючих речовин за ставками, зазначеними у пунктах 245.1, 245.2 та 245.4, збільшеними у 10 разів. - запровадження процедури зменшення суми екологічного податку за викиди, скиди забруднюючих речовин та за розміщення відходів у розмірі не більше 70% обчисленої суми екологічного податку на суму витрат на освоєння (здійснення) капітальних інвестицій у необоротні активи та/або поточних витрат на охорону довкілля (з 01.01.2022 р.). Також пропонується збільшення на 12,0 % з урахуванням прогнозного індексу цін виробників промислової продукції на 2020 рік (112,0 %): - ставки рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; - ставки рентної плати за спеціальне використання води; - ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів
--	--	--

13.	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень (реєстр. №4101-3 від 01.10.2020 р.⁹¹)</p>	<p>Законопроектом пропонується:</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення ставок екологічного податку (крім ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти та за викиди двоокису вуглецю) на 11,6 % з урахуванням прогнозного індексу споживчих цін на 2020 рік (111,6 %); - поступове підвищення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами з 10,00 грн/т до 30,00 грн/т у 2024 р., збільшуючи щороку на 5 грн., починаючи з 01.01.2021 р., з метою наближення до мінімальної ставки в країнах ЄС (у Польщі – 1 євро/тонну) та стимулювання підприємств-забруднювачів до зменшення забруднення навколишнього природного середовища; - збільшення у 2 рази ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти з 01.01.2021 р. та поступове їх підвищення у 10 разів до 2029 році, з метою стимулювання забруднювачів вживати заходи щодо зменшення скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти. <p>Також пропонується збільшення на 12,0 %:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ставки рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; - ставки рентної плати за спеціальне використання води; - ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів
14.	<p>Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження державного фонду декарбонізації (реєстр. № 4347 від 09.11.2020 р.⁹²)</p>	<p>Законопроектом пропонуються зміни до Бюджетного кодексу України. Зокрема, передбачається створення Державного фонду декарбонізації у складі спеціального фонду державного бюджету.</p> <p>У державному фонді декарбонізації акумулюватимуться кошти від екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення. Зокрема,</p>

⁹¹http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70111

⁹²http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70385

		<p>передбачається, що 50 % екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення перенаправляються з загального фонду державного бюджету до спеціального фонду державного бюджету. Кошти будуть спрямовуватися на співфінансування (здешевлення) проектів (заходів), що призводять до скорочення викидів двоокису вуглецю.</p> <p>Залишки коштів державного фонду декарбонізації, що утворилися на кінець бюджетного періоду, будуть спрямовуватися на покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення.</p>
--	--	--